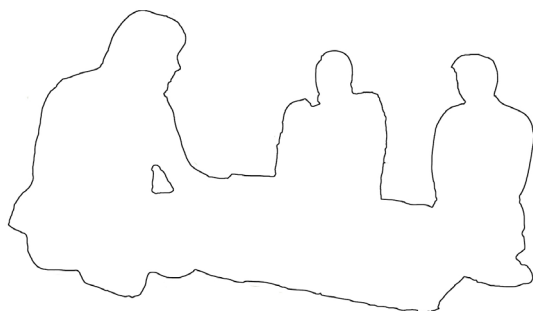
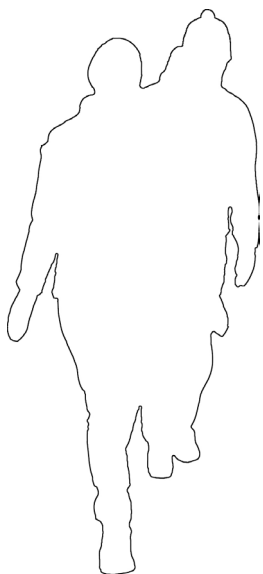

SOCIOTOPKARTERING

PÅ DEN MINDRE ORTEN

EN STUDIE I ÖSTERVÅLA

KRISTIN HEDMAN

EXAMENSARBETE VID INSTITUTIONEN FÖR STAD OCH LAND
SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET UPPSALA 2010

Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, institutionen för stad och land

Examensarbete för yrkesexamen på landskapsarkitektprogrammet 2010. EX0435 Självständigt arbete i landskapsarkitektur E, 30 hp.
Nivå: avancerad E

FÖRFATTARE

© Kristin Hedman, e-post: kristinhedman@gmail.com

TITEL PÅ SVENSKA

Sociotopkartering på den mindre orten - en studie i Östervåla

TITLE IN ENGLISH

Sociotope mapping in a smaller village - a study in Östervåla

HANDLEDARE

Sylvia Dovlén, institutionen för stad och land, SLU

EXAMINATOR

Ulla Berglund, institutionen för stad och land, SLU

BITRÄDANDE EXAMINATOR

Anders Sandberg, landskapsarkitekt, Sundbyberg

FOTO OCH KARTOR:

Bilder och illustrationer används med tillstånd av upphovsman:

Sid 17, © Lantmäteriet Gävle 2010. Medgivande I 2010/0055

Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun

(© Lantmäteriet 2010)

Övriga foton och illustrationer tillhör författaren.

UTGIVNINGSSORT:

Uppsala

NYCKELORD:

Sociotopkartering, sociala värden, kulturella värden, utemiljö, brukarmedverkan, intervju, enkät, observationer, Östervåla, Heby kommun, ort, ortsanalys.

ELEKTRONISK PUBLICERING

<http://epsilon.slu.se>

FÖRORD

Det du håller i din hand är mitt examensarbete som avslutar mina fem års studier på Ultuna till landskapsarkitekt.

Jag vill passa på att rikta ett tack till Anders, Lisa, Björn och Kent på Heby kommun som hjälp mig med kartor, kommentarer och den inspiration jag fick under tjänstemannamötet! Min förhoppning är att ni ska ha användning av arbetet i kommande planering.

Jag är glad att jag valde att jobba med Östervåla. Det är en levande byggd med många engagerade människor - fortsatt med det. Tack alla Östervålabor för er hjälp!

Ett extra tack vill jag rikta till mina fina släktingar, familjerna Lindberg och Martinsson, som glatt bjudit på fika och mat när jag oanmäld kommit på besök.

Handledarens viktigaste uppgift är att hjälpa studenten att avgränsa sig, hjälpa till vid skrivandet av rapporten och uppmuntra studenten. Jag har haft tur som fått precis en sådan handledare. Tack Sylvia för all hjälp och stöttning jag fått från dig!

Slutligen vill jag rikta ett tack till alla nära och kära som på olika sätt stöttat och hjälpt mig.

TACK!

*Kristin Hedman,
Möklinta, april 2010*

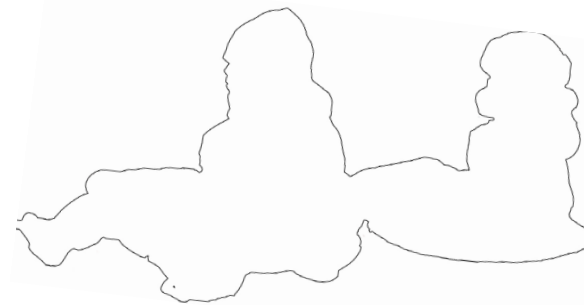
1.1 SAMMANFATTNING

Sociotopkartering är en analysmetod för att få fram de sociala och kulturella värdena i utemiljön. I den här metoden har brukarna en central roll. Resultatet är en karta som används som arbetsmaterial för politiker och tjänstemän. Jag ville undersöka hur metoden fungerar på en mindre ort eftersom den ursprungligen är framtagen för Stockholm. Östervåla i Heby kommun ligger i startgroparna för att arbeta fram en fördjupad översiktsplan för orten och blev därför min fallstudie.

Arbetet har utförts med utgångspunkt i Stockholms sociotopkartering. De metoder jag använt mig av är intervjuer, enkäter och observationer. I studien har jag försökt hitta de platser som är mest omtyckta och varför dessa platser är det. Materialet har analyserats och arbetats samman till en sociotopkarta. Precis som i andra sociotopkarteringar visade det sig att platser med möjlighet till många olika aktiviteter är mest populära. I Östervåla är de mest populära platserna Lundavallen, Lapphällarna och Torget. Utifrån kartan har en tillgångsanalys gjorts med avseende på hur nära de boende har till grönområden. Bristområden har identifierats och utifrån dessa presenteras idéer för hur utemiljön kan utvecklas.

Min erfarenhet från denna studie är att valet av metod för brukarmedverkan är avgörande för resultatet. Om lämpliga metoder väljs behöver det inte ta allt för mycket tid i anspråk. Intervjuer och observationer har i mitt fall varit de mest effektiva metoderna. En annan slutsats är att sociotopkartering är en bra arbetsmetod för att inventera och utveckla utemiljöerna även i mindre tätorter. Att integrera sociotopkartering i arbetet med ortsanalyser skulle kunna bidra till att skapa mer ändamålsenliga utemiljöer. Det skulle också kunna bidra i arbetet med att identifiera och utveckla ortens identitet.

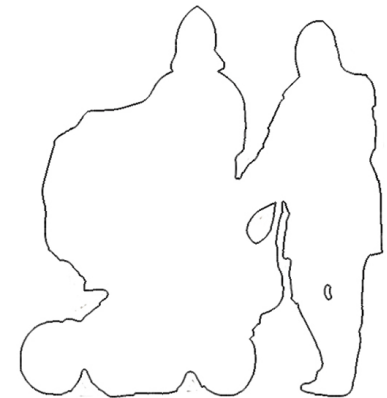

1.2 ABSTRACT

Sociotope mapping is an analytical method to obtain the social and cultural values in the outdoor environment. In this method the stakeholders have a central role. The result is a map that is used as information material by politicians and officials. I wished to examine how the method works in a village, since the method is developed for Stockholm. Östervåla in Heby Municipality will soon start to work on a master plan for the place and therefore it became my case study.

This piece of work has been based on the sociotope mapping in Stockholm. The methods I have used are interviews, questionnaire and observations. In the study I have tried to find the places that are the most popular and why they are so. The material was analyzed and compiled in a sociotope map. Like in other sociotope mappings it showed that places with the possibility of a variety of activities are the most popular. In Östervåla the most popular places are *Lundavallen*, *Lapphällarna* and *Torget*. Based on the map I have made an accessibility analysis with respect to the nearness to green areas. It has emerged that some of the places are in need of development and therefore I propose different ideas on how that development might look like.

In today's planning there is a growing need for stakeholder involvement. My experience from this study is that the choice of methods used for encouraging stakeholder participation is important for the outcome. If the appropriate methods are used then the process does not need to be unnecessarily time consuming. The methods that have proved most effective in my study are interviews and observations. Another conclusion is that sociotope mapping has proved to be a good practice for the inventory and development of outdoor environments in less populated areas. Integrating sociotope mapping with *ortsanalys* could might help to create more appropriate outdoor environments. It could also contribute by helping to identify and develop the village identity.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

FÖRORD	3	8. DISKUSSION OCH SLUTSATS	49
1.1 SAMMANFATTNING	4	8.1 BRUKARMEDVERKAN	50
1.2 ABSTRACT	5	8.2 SOCIOTOPKARTERING PÅ DEN MINDRE ORTEN	51
2. INLEDNING	9	8.3 SOCIOTOPKARTERING OCH ORTSANALYS	52
2.1 BAKGRUND	10	8.4 SLUTSATS	53
2.2 BEGREPP	12	9. REFLEKTIONER	55
2.3 SYFTE OCH MÅL	13	10. KÄLLFÖRTECKNING	59
2.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	13	11. BILAGOR:	61
2.5 LÄSANVISNING	14	BILAGA 1. STOCKHOLMS SOCIOTOPVÄRDEN	62
3. SOCIOTOPKARTERING	15	BILAGA 2. OBSERVATIONS PROTOKOLL	63
4. ÖSTERVÅLA	19	BILAGA 3. ENKÄT	64
5. METOD	23		
5.1 AVGRÄNSNING	24		
5.2 ARBETSGÅNG	25		
6. RESULTAT	31		
6.1 ENKÄTER	32		
6.2 INTERVJUER	34		
7. ANALYS	35		
7.1 SOCIOTOPKARTAN FÖR ÖSTERVÅLA	36		
7.2 TILLGÅNGSANALYS	39		
7.4 FÖRSLAG TILL UTVECKLING	40		

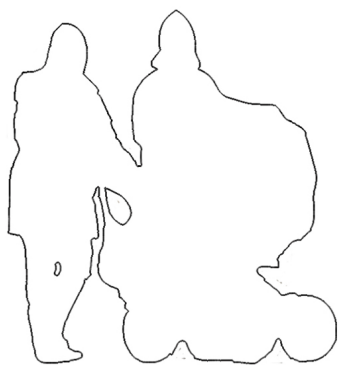

2. INLEDNING

2.1 BAKGRUND

Inom landskapsarkitektutbildningen har jag under snart fem års tid arbetat med olika platser i olika skalor och nivåer från rabatter till översiktsplanering. I och runt dessa platser vistas människor en stor del av sin vardag, vilket är lätt att glömma bort. Jag vill därför undersöka hur brukarna av en plats värderar och använder sin utemiljö.

1999 antogs 15 nationella miljö kvalitetsmål av riksdagen. Ett av dessa är *god bebyggd miljö*. I detta skrivs att *"Natur- och grönområden med närhet till bebyggelse och med god tillgänglighet värnas så att behovet av lek, rekreation, lokal odling samt ett hälsosamt lokalklimat kan tillgodoses."* En viktig del i målet är att natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas. (www.miljomal.se)

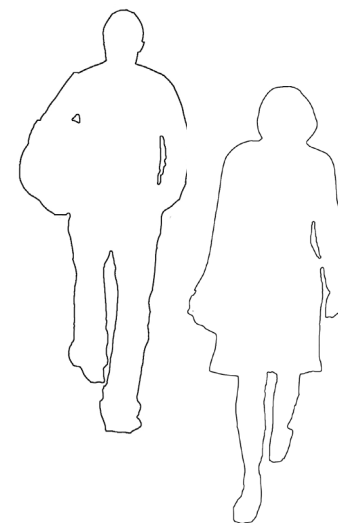
Det har i forskning framkommit att människor i promenadvänliga områden blir mer fysiskt aktiva. Det i sin tur leder till förbättrade sociala kontakter. Sociala kontakter gör att man får färre depressioner och mindre risk för hjärt- och kärlsjukdomar och samhället får ett ökat socialt kapital. Forskning pekar idag på hur viktigt det är med fina utemiljöer för folkhälsa, demokrati och integration. Att vistas och röra sig utomhus har också visat sig otroligt viktigt för barns utveckling. (Boverket, 2007)

I och med en ökad urbanisering får grönområdena nära bostäderna ett ökat besöksstryck. Samtidigt har kommunerna fått en mer pressad ekonomi vilket har lett till att offentlig mark privatiseras. Vi har alltså fått fler besökare på mindre ytor vilket bland annat leder till ett ökat slitage. I äldre stadsplanering var det tjänstemännen som gjorde bedömningen av de värden som finns i utemiljöer. Idag har man insett vilken kunskap som går förlorad om man inte tar tillvara den lokala kunskap som finns. Exempel visar att om man i planeringen lyssnar på brukarna tidigt i processen slipper man överklaganden längre fram. (Boverket, 2007)

Sociotopkartering är en metod som har utvecklats under de senaste 15 åren för att kartlägga utemiljöers sociala och kulturella kvaliteter. Brukarnas värdering av sin utemiljö är en viktig del i metoden. Sociotopkartering har utarbetats och främst använts i större städer. Eftersom vi inom utbildningen ofta jobbat med urbana miljöer ville jag genom mitt examensarbete studera en mindre ort, då det finns många sådana i Sverige. Jag har valt att arbeta med Östervåla i Heby kommun eftersom kommunen ligger i startgroparna för att påbörja ett arbete med en fördjupad översiktsplan för tätorten. Brukarmedverkan är något som vi ofta talat om under utbildningen utan att prova på hur det fungerar i praktiken. Jag ville därför pröva och jämföra olika metoder för brukarmedverkan.

Det finns mycket att vinna på att ta tillvara den lokala kunskapen i planeringssammanhang. Fokus i den här undersökningen ligger på vilka platser som är populära och vad som gör dem populära, om något saknas i samhället och om det finns platser som inte fungerar. Sociotopkartan måste ses som en förenkling av verkligheten. Den är inte statisk utan måste hela tiden uppdateras för att vara aktuell.

En annan analysmetod för orter är kallad ortsanalys. Analysen innehåller tre delar; analys av platsen, analys av orten som livsmiljö samt analys av ortens roll och förhållande till omgivningen. Orten studeras historiskt, i dagens situation och utifrån olika framtidsmöjligheter. Också här är det viktigt att medborgarna medverkar tidigt i processen. (Boverket, 2006) Jag har i uppsatsen valt att jobba med sociotopkartering men kommer knyta an till ortsanalys i diskussionskapitlet.

2.2 BEGREPP

BEBYGGELSEOMRÅDE - Bebyggelsen delas in i olika områden efter hur tät den är och hur stora friytor det finns runt bebyggelsen.

BIOTOP - En plats fysiska förhållanden så som jordmån, klimat djurliv och vegetation som tillsammans bildar en speciell miljö. (Axling, 2005)

BRUKARMEDVERKAN - Demokratisk del i planeringsprocessen där de som bor inom eller på annat vis påverkas i ett aktuellt område får delta och föra fram sin kunskap och sina åsikter.

FRIYTA - Obebyggd mark som inte används för transport- eller terminaländamål, som parker, bostadsnära skog, lekplatser, torg mm. (Ståhle, 2002)

ORTSANALYS - En bred analysmetod som är ett verktyg för att få en helhetsbild av en ort. Används som planeringsunderlag i kommunal planering för att utveckla orten. (Boverket, 2006)

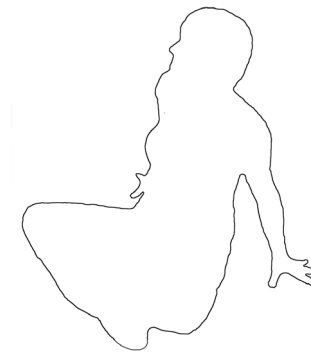
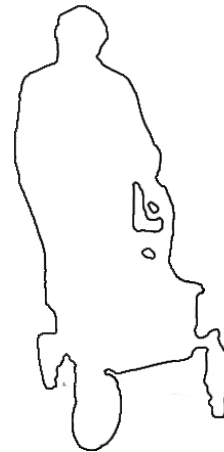
SOCIOTOP - En av människor upplevd och värderad plats (Ståhle, 2002).

SOCIOTOPKARTA - Karta som illustrerar vilka platser människan använder i sin utemiljö samt vad de gör där. Används som planeringsunderlag i kommunal planering. (Ståhle, 2002).

TERMINALOMRÅDE - Vägområden, parkeringsytor och industrier, områden som är farliga att beträda eller barriärer i staden. (Ståhle, 2002).

UTEMILJÖ - Platser utomhus t.ex. torg, parker, lekplatser, skogar.

VÄRDE - Kvalitetsbegrepp som används för att fånga friytornas generella kvaliteter (Ståhle, 2002).

2.3 SYFTE OCH MÅL

Syftet med studien är att undersöka metoden för sociotopkartering, anpassad för att fungera för orten Östervåla i Heby kommun.

Målet med examensarbetet är att prova och anpassa metoden för sociotopkartering så att den fungerar på en liten ort, då metoden ursprungligen är framtagen i och för Stockholm. Arbetet utförs under begränsade förutsättningar. Därför bör resultatet ses som ett utkast till ett planeringsunderlag som bör utvecklas för att bli ett fullgott underlag.

Målgruppen för arbetet är i första hand tjänstemännen och politikerna i Heby kommun. Men arbetet kan även läsas och användas av studenter och planerare som inspiration till hur brukarmedverkan kan fungera på den mindre orten.

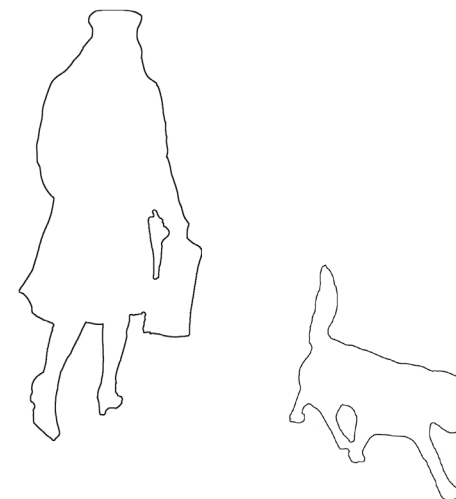
2.4 FRÅGESTÄLLNINGAR

Jag har utgått från frågeställningen:

- Hur kan sociotopkartingsmetoden anpassas för en mindre ort?

Till min hjälp har jag haft några delfrågeställningar:

- Vilka olika metoder används vid sociotopskartering?
- Vilka metoder lämpar sig att använda på en mindre ort?
- Hur kan en sociotopkarta för Östervåla i Heby kommun utformas?
- Vilken tillgång till utemiljöer har boende i Östervåla?
- Hur kan utemiljöerna i Östervåla utvecklas för att förstärka invånarnas tillgång till dem?
- Hur kan sociotopkartering användas i stadsplaneringen för en mindre ort?

2.5 LÄSANVISNING

I kapitel 3 beskrivs sociotopkarteringsmetoden samt dess bakgrund och upplägg.

I kapitel 4 ges en kortfattad beskrivning av Östervåla.

En redogörelse för hur metoden har anpassats för att fungera i en mindre tätort finns i kapitel 5, metod.

I kapitel 6 beskrivs resultatet från brukarmedverkan.

Analysen av brukarmedverkan har resulterat i en sociotopkarta som finns i kapitel 7. Där finns också en tillgångsanalys, utifrån vilken Östervålas tillgång på olika kvaliteter i utemiljön beskrivs. Hur utemiljöerna kan utvecklas för att förstärka invånarnas tillgång till dem beskrivs i samma kapitel.

I kapitel 8 utvärderas sociotopkarteringen och de olika metoderna för brukarmedverkan som använts. Idéer om hur metoden kan användas i stadsplaneringen för den mindre orten utvecklas.

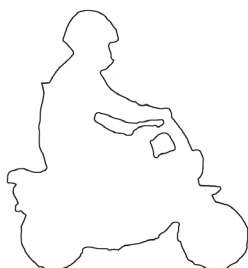
Slutligen reflekterar jag i kapitel 9 över vad jag har lärt mig av arbetet.

3. SOCIOTOPKARTERING

3. SOCIOTOPKARTERING

I följande kapitel beskrivs hur sociotopkarteringsmetoden växt fram. Utgångspunkten är hur man i Stockholm arbetat fram sociotopkarteringsmetoden utifrån skriften *Sociotopkarta för parker och andra friytor i Stockholms innerstad- om metoden, dialogen och resultatet* (Ståhle, 2002).

I Stockholm har trycket att förtäta staden varit stort och exploatörer har ständigt sökt efter byggbar mark. De parker och friområden som fanns betraktades ofta som en markreserv som kunde bebyggas. I samband med detta blev det mer tydligt att det saknades en heltäckande och enhetlig värdering av stadens friytor. Därför gav kommunfullmäktige 1996 ett uppdrag till stadsbyggnadsnämnden och gatu- och fastighetsnämnden att göra en karta över staden som skulle säkerställa de värden som finns i grönområden och parker .

Alexander Ståhle och Anders Sandberg utarbetade då den metod som de kallar sociotopkartering, som är omtalad både nationellt och internationellt. Begreppet sociotop är skapat i analogi med begreppet biotop. En biotop är platsens liv och form, exempelvis en *tallskog*, medan en sociotop den upplevda och värderade platsen, exempelvis *trollskog*. En sociotop definieras utifrån frågorna *för vem* och *till vad*. Ofta sammanfaller gränserna för en sociotop och en biotop, då människans användning förändras med exempelvis topografi och vegetation.

Sociotopkartering går ut på att kartlägga parker och friytor från social och kulturell synvinkel där dialogen med brukarna har en central roll. Arbetet resulterar i en karta som beskriver friytors värden, kvaliteter och brister. För att en friyta ska bli en sociotop krävs att den har minst ett värde.

Sociotopkartan blir ett arbetsmaterial för tjänstemän, politiker, allmänhet och byggherrar. Den fungerar också som en länk mellan översiktsplan och detaljplan. Sociotopkartan är inte juridiskt bindande men visar på viktiga prioriteringar när det gäller skötsel och investeringar, planering av ny grönsstruktur, skydd av värdefull grönsstruktur och som ett redskap i MKB (Miljö Konsekvens Beskrivning). Sociotopkartan är i Stockholm en del av den grönkarta som finns med i kommunens översiktsplan.

(Ståhle, 2002)

SOCIOTOPKARTERINGENS ARBETSGÅNG:

1. Planering av arbetet
2. Friyteidentifiering, namnsättning
3. Expertvärdering, observationer
4. Brukarvärdering, enkäter, öppna möten, intervjuer
5. Syntes och kartering, info läggs i GIS-system, sammanställning.
6. Planeringsunderlag som används i kommunens arbete.

Första steget är sätta upp en tidsplan, göra en plan för vad det kommande arbetet ska innehålla och en geografisk avgränsning av arbetet.

I steg två delas området upp i större friområden, enskilda friytor, bebyggelseområden, terminalområden. Ett friområde är exempelvis Djurgården. En friyta är mindre och kan vara ett torg eller en park som är 0,5 – 50 hektar. Bebyggelseområdena delas utifrån hur tät bebyggelsen är. Exempelvis villaträdgårdar är ett viktigt visuellt tillskott även om inte allmänheten kan vistas i en privat trädgård. Slutligen markeras vägområden, parkeringsytor och industrier, områden som är farliga att beträda eller barriärer i staden, så kallade terminalområden. Varje område ges ett historiskt eller lokalt förankrat namn.

I steg tre ska erfarna planerare göra en värdering av ytorna genom observationer och i dialog med olika experter. Genom observationerna ska planeraren förstå hur friytorna fungerar för olika brukare. Varje plats studeras vid olika årstider, tider på dygnet och i veckan, totalt minst tre gånger. Planerarna värderar bebyggelseområdena för att senare dela in dem i fyra olika kategorier beroende hur tillgången på värdefulla friytor ser ut. Kulturhistoriska värden identifieras, landformer som ger stadslandskapet dess karaktär iakttas och ljudnivåer uppmäts för att se vilka platser som är tysta. Viktiga gångstråk studeras med hjälp av trafikmätningar. Andra analysmetoder som används är Space syntax-analyser som går ut på att titta på stadstrukturens morfologiska mönster (Spacescape, om Space syntax) och/eller analyser enligt Kevin Lynch som utgår från hur invånarna uppfattar och rör sig i staden (Lynch, 1960).

I steg fyra tas brukarna med. För att starta processen marknadsförs projektet, dels för att informera och dels för att skapa en diskussion. Genom web-enkäter, brev-enkäter och tidningsenkäter försöker man sedan samla in vad stadsborna tycker är väsentligt. En barnenkät skickas också ut till nyckelpersoner och företrädare för barnen eftersom barn kan ha svårt att koppla en plats till en karta. Brukarna bjuds in till öppna möten med gruppdiskussioner. Intervjuer sker med både vuxna och barn 9-11 år.

(Stähle, 2002)

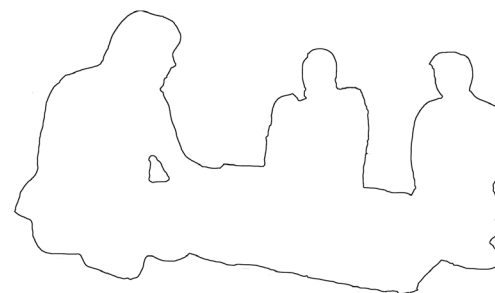
Steg fem är att kritiskt analysera och reflektera över det material som samlats in. Avgränsningarna som gjordes i steg två justeras så att de stämmer överens med de sociala och kulturtella värdena. För att fånga generella kvaliteter har olika begrepp vuxit fram under arbetets gång. Exempel på värden är *golf, lekplatslek, löpträning, picknick*. Se bilaga 1 med samtliga värden. Kvaliteterna registreras sedan i en GIS-databas (Geografiskt Informations System). Vilka områden som har utvecklingspotential analyseras av planerarna.

Resultatet arbetas sedan samman till en karta. På kartan markeras sociotoper med grön färg, kulturhistoriska värden med blå, värdena skrivs in i blå färg och utvecklingsområden och gångstråk markeras. Bebyggelseområden med olika friytetillgång markeras. En tabell med sociotopernas storlek, kvaliteter och utvecklingsmöjligheter sammanfattar kartan. Databasen kan sedan användas för att göra olika analyser över exempelvis värdefulla ytor inom 400 meter från bostaden, potentiellt besökssträck, kvalitetskartor med bristområden.

Det sjätte steget är ett kontinuerligt arbete. Informationen kan inte ses som sann utan som ett diskussionsunderlag. I Stockholm räknar man med att informationen är aktuell i ungefär tio år innan den behöver uppdateras.

(Stähle, 2002)

Göteborg, Uppsala och Hedemora är exempel på andra städer som tagit upp idén med sociotopkartering. I Uppsala har man använt sig av fokusgrupper som är en intervju i grupp samt gjort en observation per friyta och gjort intervjuer med skötselpersonalen (Johansson, 2010). I Hedemora testade man en metod man kallar gåturer då man bjuder in, promenerar runt friytorna och diskuterar dessa (Axling, 2005)

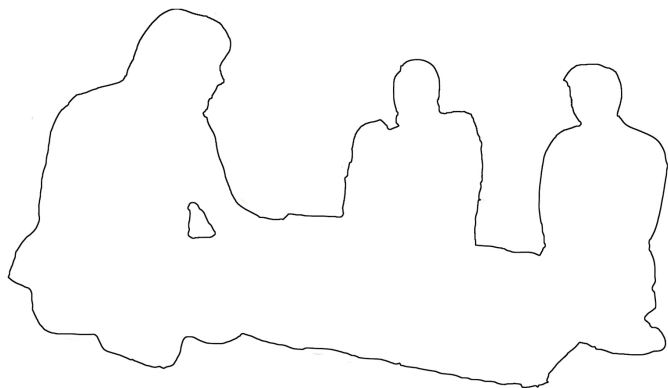

4. ÖSTERVÅLA

4. ÖSTERVÅLA

En tätort i norden är ett tätbebyggt område med minst 200 invånare och högst 200 meter mellan husen. I Sverige finns det knappt 2000 tätorter. (Boverket 2006) Östervåla är en tätort i norra Uppland med ca 1500 invånare i samhället. Orten ligger ca fem mil från både Uppsala och Sala, tillräckligt långt för att kunna hålla ett gott utbud av service och butiker. (Kofoed, 2001)

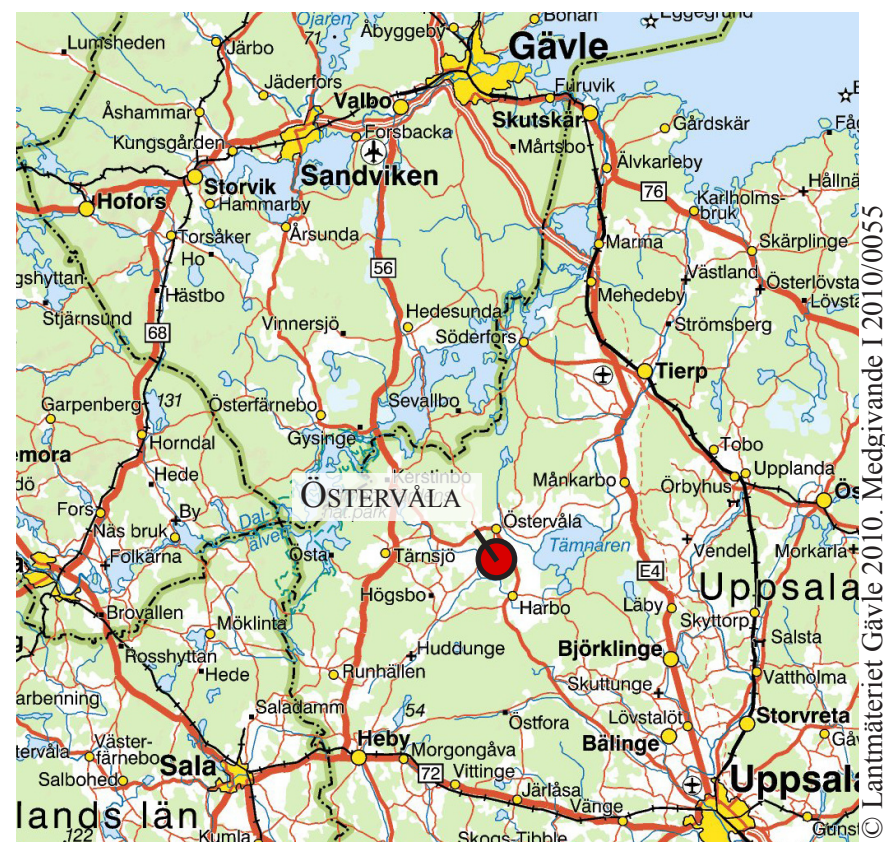
Fördelen med att vara bosatt i Östervåla är enligt orsborna själva att det är nära till naturen, att det finns starka traditioner och en stolthet för den egna historien. Många arbetspendlar till Uppsala och vidare till Arlanda och Stockholm. Det finns bra bussförbindelser mellan orterna. (Kofoed, 2001)

Geografiskt ligger Östervåla i området där det mellansvenska jordbrukslandskapet möter den norrländska skogen. Samhället låg ursprungligen vid sjön Tämnaaren, men genom landhöjningen ligger sjön nu ca fem km från samhället. Orten kom till genom att byarna Åby och Hov växte samman. Då kallades orten Åby och var centralort i Våla härad, som senare blev Östervåla kommun. Östervåla växte samhället fram och under 1970-talet tillkom Torget på en överbliven åker. Idag tillhör orten Heby kommun. (Kofoed, 2001)

Från 1500-talet och fram till 2007 har orten tillhört Västmanlands län. Idag hör Östervåla till Uppsala län. Då orten legat långt från residensstaden Västerås har en vana att klara sig själva utvecklats och präglat orten. Den så kallade *Östervålaandan* med mottot "*att man i Östervåla engagerar sig*" är en viktig del av identiteten. Med frivilliga krafter har Östervålaborna byggt en egen ishall. Det finns många entreprenörer och egenföretagare på orten och ett rikt föreningsliv. I identiteten ligger också den starka väckelserörelse som påverkade bygden från 1800-talet till idag. Därför kallas området kallas ibland för det *saliga hörnet*. (Tofters, 2005)

Kommunens största industriföretag, Zetterbergs, har 150 anställda (www.zetterbergs.se). Tofters tryckeri var ett annat framgångsrikt företag under 90 år i Östervåla. 2008 var företaget tvunget att lägga ned. I Östervåla finns ett möbelmuseum som ligger i anslutning till hembygdsgården som årligen har många besökare. Sedan 1998 drivs den ideella föreningen *Östervåla utvecklingsråd* av företagare och privatpersoner. Föreningen arbetar för att utveckla orten. (Tofters, 2009)

Östervåla med närhet till Uppsala, Sala och Gävle.

5. METOD

5. METOD

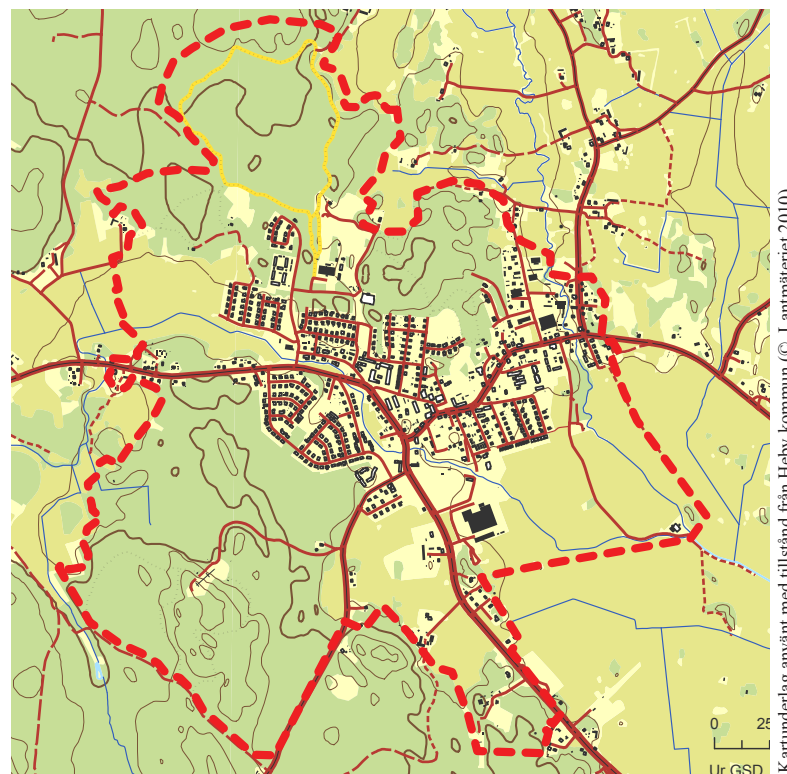
I arbetet har jag utgått från Stähles och Sandbergs metod för sociotopkartering som utarbetats och genomförts i Stockholms kommun. Eftersom förutsättningarna i Stockholm och Östervåla är olika har jag anpassat metoden utifrån de erfarenheter jag fått under arbetets gång. Fokus i arbetet har legat på brukarmedverkan. Jag har också valt att ta arbetet ett steg längre än vad sociotopmetoden innefattar för att få en förståelse för hur kartan kan tillämpas.

5.1 AVGRÄNSNING

Geografiskt avgränsas arbetet till Östervåla tätort i Heby kommun med anslutande skogs- och jordbruksmark, se bilden bredvid. Jag har valt att inte ta med de bostadsgårdar som hör till flerfamiljshusen som man gjort i Stockholm. Bostadsgårdarna är av mer privat karaktär och används inte av allmänheten. Ingen har nämnt bostadsgårdarna som favoritplatser i enkäter och intervjuer.

Brukarmedverkan kan utföras på många olika sätt. Jag valde att avgränsa mig till intervjuer och en enkät. Även gåturer hade kunnat vara intressant som metod, då man bjuder in och promenerar runt friytorna och diskuterar dessa (Axling 2005). Jag valde att inte göra det på grund av att det var sen höst och vinter. Jag har valt att inte göra några ljudmätningar, trafikmätningar eller Space syntax-analyser.

På de flesta platser där man gjort liknande undersökningar har sociotopkartan lagts in i GIS (Geografiskt Informations System) och information har kopplats till de olika ytorna. På så vis kan informationen lätt tas fram i andra sammanhang. Jag valde att inte använda GIS eftersom jag inte hade praktisk möjlighet till det. Vill man kan man i framtiden lägga in informationen i ett GIS-program.

Arbetsområdet till vilket sociotoparbetet avgränsades.

5.2 ARBETSGÅNG

Fas 1: Litteraturgenomgång

- a. Sociotopkartering
- b. Bakgrund om Östervåla.

Fas 2: Inventering

- a. Preliminär avgränsning av friytor
- b. Observationer efter protokoll (Se bilaga 2)
- c. Brukarvärdering med enkäter och intervjuer (Se bilaga 3)
- d. Möte med tjänstemannagrupp

Fas 3: Analys

- a. Sociotopkartan

Fas 4: Tillämpning

- a. Tillgångsanalys
- b. Förslag till utveckling

FAS1: LITTERATURGENOMGÅNG

Kunskapen från litteraturgenomgången har använts i fortsatt arbete. En sammanfattning av Stockholms sociotopkarting finns i kapitel 3. En sammanfattning om Östervåla finns i kapitel 4.

FAS 2: INVENTERING

PRELIMINÄR AVGRÄNSNING AV FRIYTOR

Utifrån flygfoton och de kartor jag fått från kommunen identifierade jag de olika friytorna. Det var sedan dessa jag utgick ifrån när jag gjorde min första observation.

OBSERVATIONER

Tiden fördelades relativt jämt mellan observationer, enkät och intervjuer. Observationerna hade två olika funktioner. Dels kunde jag som expert få min bild av friytornas fysiska utformning och skick. Den andra funktionen var att studera människor som vistades på platserna samt se spår efter vistelse.

Observationerna utfördes vid två tillfällen. Första gången var måndagen den 26 oktober mellan klockan 9.00 och 15.00. Vädret var mulet med lite dimma och temperaturen runt 7 plusgrader. Då hade skolan höstlov och jag hade hoppats på att det skulle finnas barn utomhus. Om det berodde på vädret eller valet av dag är svårt att veta, men jag såg inte speciellt många människor utomhus. Jag observerade de platser jag identifierat som friytor, fotograferade samt fyllde i observationsprotokoll, se bilaga 2. Protokollet användes för att jag vid varje friyta skulle studera samma saker.

Andra gången var onsdagen den 29 december klockan 10.00 och 15.00. Vädret var strålande, med sol, några decimeter snö och -20 grader. Även denna gång hade jag tänkt att mycket människor borde vistas ute eftersom det var mellandag då många brukar ta ledigt och dessutom var vädret vackert. De människor jag såg vid detta tillfälle befann sig på raska promenader. Eftersom det snöat tidigare i veckan kunde jag med hjälp av spår i snön identifiera platser där människor hade vistas under de senaste dagarna.

Genom intervjuer och i enkäter framkom platser jag inte identifierat med hjälp av flygfoton och kartor. Därför besökte jag dessa platser mellan de två observationstillfällena. Informationen jag fått under observationerna har i det fortsatta arbetet legat till grund för framställningen av sociotopkartan.

ENKÄTER

Enkäten utformades med Stockholms och Hedemoras enkäter som förlaga (Stähle, 2002) (Axling, 2005). Jag valde att inte ställa många frågor för att underlätta för många att svara. I enkäten ställdes bland annat en fråga om favoritplatser, se bilaga 3.

Enkäten placerades ut på sex offentliga platser i Östervåla; medborgarkontoret, Hantverkscentrum, Tempo, Fribergs kiosk, sporthallen och biblioteket. Där låg de framme mellan den 12 november och den 10 december 2009. I samband med att enkäten lades ut på ovan nämnda platser skrevs en notis på kommunens hemsida om mitt arbete. Under eftermiddagen fredagen den 4 december stod jag vid Tempos entré och delade ut enkäter till dem som kom och handlade. 14 december var en artikel om mitt arbete med i lokaltidningen *Sala Allehanda* (Gehlin, 2009).

Jag gjorde besök i tre olika skolklasser; en årskurs fem och två nior. Dessutom besökte jag en pensionärsförening. Syftet var att få in fler svar från dessa grupper då de är mer beroende av sin närmiljö. Den 26 november besöktes en femma och en nia på Östervåla skola. Besöket i den andra nian skedde den 4 december. Vid besöken presenterade jag arbetet. Sedan gick jag runt och förklarade hur barnen skulle fylla i enkäten. På pensionärsföreningen RPG-ljuspunkten presenterade jag kort arbetet sedan fick de närvarande fylla i enkäten medan de fikade. Totalt fick jag in 85 ifyllda enkäter. Av dessa var 76 giltiga, övriga var inte seriöst ifyllda

INTERVJUER

Jag gjorde totalt sex intervjuer med nyckelpersoner från Östervåla under november-december 2009. De första fem intervjuerna var med personer aktiva inom föreningslivet i Östervåla. Jag valde föreningar som använder utemiljöerna i sina aktiviteter och som representerar olika intressegrupper i samhället. De personer jag först kom i kontakt med var de jag intervjuade. Totalt var det fyra kvinnor och tre män, samtliga var över 40 år.

De intervjuade nyckelpersonerna var: Kjell Tofters, ordförande i Östervåla utvecklingsråd, Mattias Landén, ordförande i hembygdsföreningen, Ulla Jansson, ordförande i Östervåla IF, Kersti Borgestig-Nilsson, scoutledare i Svenska Missionskyrkans Ungdom samt Sonja Nordström och Karl-Erik Blomberg, aktiva inom PRO.

I Stockholm gjorde man en speciell enkät för barnens representanter. Jag valde bort detta för att arbetet inte skulle bli för omfattande inom ramen för mitt arbete. Efterhand kände jag att det var viktigt att de mindre barnens åsikter också skulle finnas med i studien. Därför tog jag kontakt med förskolan Graniten där jag gjorde jag en intervju med förskolläraren Rita Vilches.

Intervjuerna fördes som samtal runt olika teman. Det första temat var personernas bakgrund som kan vara viktig för att förstå personens förhållande till utemiljöerna. Hur föreningen använder Östervålas utemiljöer var det andra temat. Vidare talade vi om hur personen privat använder utemiljöerna. Inom det sista temat fick personen komma med förslag på hur man skulle kunna utveckla utemiljöerna och om det finns områden som idag inte fungerar optimalt.

MÖTE MED TJÄNSTEMANNAGRUPP

Den 15 december träffade jag några tjänstemän från Heby kommun för att få deras bild av Östervåla. Med på mötet var landskapsarkitekten Anders Larsson, planeraren Björn Stålfors, kartteknikern Lisa Bodinger och arkivarien Kenth Hansson. Under två timmar samtalade vi om skötsel, planer för framtiden och kulturhistoriska platser: dåtid, nutid och framtid i en salig blandning. Informationen från mötet och observationerna lades till grund för det fortsatta analysarbetet.

FAS 3: ANALYS SOCIOTOPKARTAN

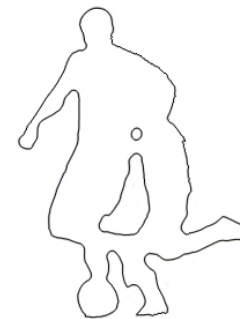
När fas 2 var avslutad korrigerades friytorna avgränsning och de med ett eller flera sociotopvärden lades in i en karta. Alla sociotoper fick ett namn. Vid namngivningen utgick jag från vad som framkommit under enkäter, intervjuer och från kartmaterialet. Boendeformer och terminalområden markerades på kartan och en tabell med friytornas storlek och värden sammanställdes. För att en friyta ska bli en sociotop måste den ha minst ett värde.

I Stockholm togs endast de friytor med som var större än 0,5 ha. Detta uteslöt flera av de platser jag uppfattat som viktiga sociotoper i Östervåla. I Uppsalas Sociotopkarta (Uppsala kommun, 2009) har gränsen dragits vid 0,3 ha. Jag valde att följa samma riktvärde. Ytornas area mättes med hjälp av verktyget area i programmet CAD.

På sociotopkartan har två olika boendeformer markerats. I Stockholm hade man fyra olika kategorier uppdelade efter bebyggelsens täthet. Jag valde att göra som Axling gjort i Hedemora och bara använda två boendeformer, enfamiljshus och flerfamiljshus (Axling 2005). Boendeformerna kan ha betydelse för vad man vill ha ut av det offentliga rummet. I Östervåla är inte flerfamiljshusen tätt placerade och i många fall har hyresgästerna tillgång till en egen bit trädgård. Därför ser jag det som att denna faktor har mindre betydelse.

Det bör noteras att sociotopkartan baseras på en ofullständig undersökning. Undersökningen bör utökas och kartan uppdateras för att kunna representera Östervålabornas åsikter.

VÄRDEN

Med utgångspunkt från Stockholms sociotopkartor samt från egna erfarenheter från Östervåla sattes följande värden samman för att beskriva de värden som finns i Östervålas utemiljöer. Värdena *bad, båtliv, djurhållning, golf, landform, odling, parklek, ridning, skate, skridskoåkning, sitta i solen, torghandel och uteservering* tog jag helt bort eftersom dessa värden saknas utomhus i Östervåla. Stockholms samtliga värden finns i bilaga 1.

Värdet *picknick* byttes ut mot *grilla* eftersom det passar aktiviteterna på orten bättre. Jag valde att slå ihop *löpträning* och *promenader* till *motion* eftersom dessa aktiviteter oftast sker på samma platser. Jag saknade också ett värde för där man träffar vänner och lade därför till värdet *mötesplats*. *Vild natur* och *skogskänsla* blev i Östervåla värdet *naturupplevelse*. Värdena *skoter* och *skytte* lades till eftersom de förekommer i Östervåla.

BACKÅKNING - Höjd som passar för pulka- och/eller skidåkning.

BLOMPRAKT - Rabatter, blommande träd och buskar.

BOLLSPEL - Plats där det passar bra att spela fotboll, brännboll etc. Oftast en större öppen yta av gräs eller grus.

EVENEMANG - Samlingsplats för olika evenemang som konsert, tivoli, teater, marknad.

FOLKLIV - Människor i rörelse.

GRÖN OAS - Lummigt rum där man kan följa årstidernas växlingar. Blommor eller naturvärden saknas, men det finns träd mm, som ger en parkkaraktär.

KULTURMILJÖ - Plats där man känner historia och nostalgi.

NATURLEK - Lek i naturmiljö utan anordnade lekredskap.

LEKPLATSLEK - Arrangerad lekplats.

MOTION - Används för motion, löpträning stavgång och rasta hunden.

MÖTESPLATS - Spontana eller planerade möten med andra människor.

NATURUPPLEVELSE - Orörd natur med möjlighet till att uppleva fågelliv samt plocka bär och svamp.

GRILLA - Arrangerad eller spontan plats för picknick, grill samt utflykt med fika.

RO - Tyst plats där man kan vara ifred.

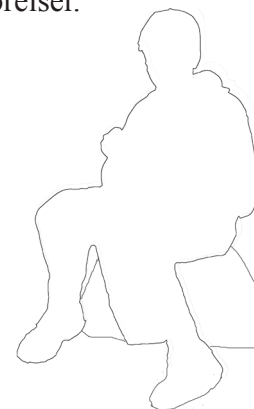
SKIDOR - Spår för längdskidåkning under vintersäsongen.

SKOTER - Skoteråkning.

SKYTTE - Arrangerad plats för skytte, typ skjutbana.

UTSIKT - Utsiktspunkt

VATTENKONTAKT - Vattenljud och vattenrörelser.

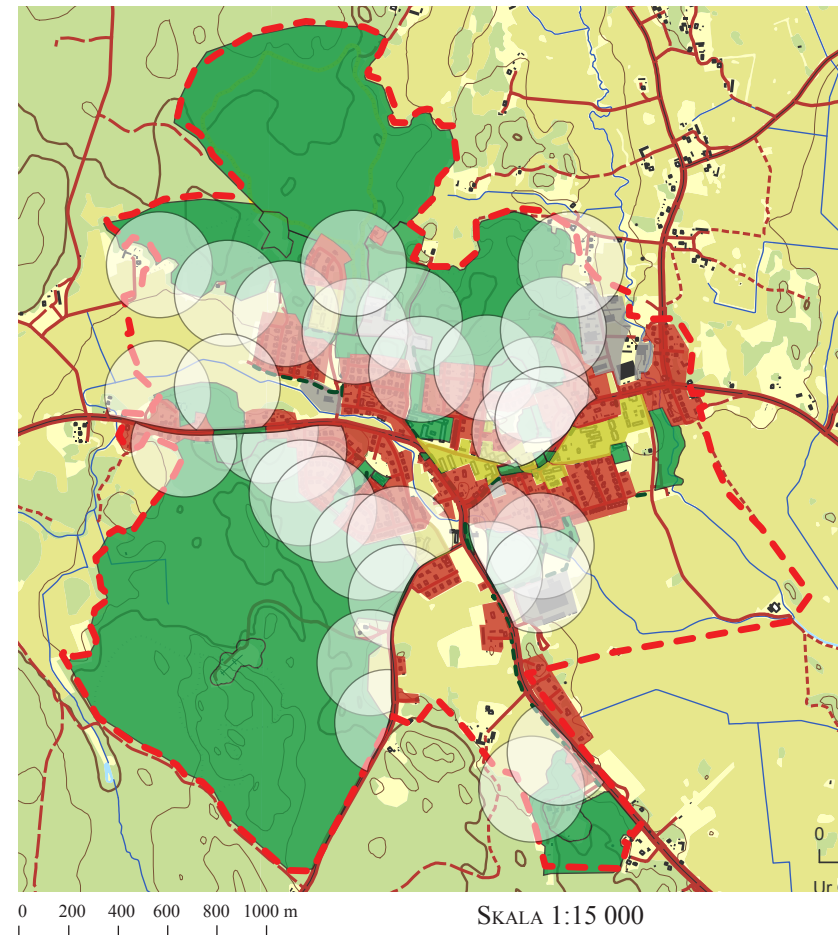
FAS 4: TILLÄMPNING

TILLGÅNGSANALYS

För att se hur sociotopkartan kan tilläpas valde jag att göra en tillgångsanalys. Forskning visar att 300 meter är ett gränsvärde för hur långt man är beredd att gå till ett grönområde för att man ska använda platsen ofta. Enligt Boverkets riktlinjer ska närparken ligga 50 meter från bostaden, lokalparken 200 meter ifrån bostaden utan korsande vägar och slutligen stadsdelsparken inom 500 meter. (Boverket, 2007)

Jag utgick från Boverkets riktlinjer på avstånd och gjorde en tillgångsanalys av fågelvägen till grönområden. Det faktiska gångsvståndet är nästan alltid längre än vad som framkommer i analysen. Jag har valt att inte studera närparken utan tror att de värdena finns i de privata trädgårdarna och bostadsgårdarna

Tillgångsanalysen innebar att jag avgränsade sociotoperna genom skalenliga cirklar (se bilden bredvid) på vardera 200 och 500 meter i diameter. Utgångspunkten är att värdena *grön oas* eller *naturupplevelse* skulle finnas inom 200 meter till varje bostad. I avståndet på 500 meter utgick jag ifrån att sociotoperna skulle vara över 50 ha och ha en grön karaktär. Landsvägarna genom Östervåla ses som barriärer och därför skars ringarna av vid dessa. Med hjälp av tillgångsanalysen blev det tydligt vilka områden som skulle behöva en förbättrad grönstruktur.

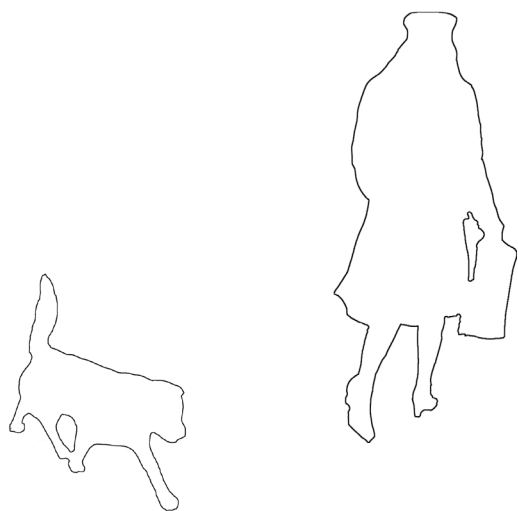

Tillgångsanalys. Cirklarna visar vilka områden som har mer än 200 meter fågelvägen till grönområde. Vägar utgör barriärer och därför har cirklarna avgränsats vid dessa.

Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

FÖRSLAG TILL UTVECKLING

Från enkäter, intervjuer och observationer har det förutom befintliga värden framkommit både kritik på dagens utemiljöer och förslag på förbättringar. Med dessa som utgångspunkt har förslag på utveckling av utemiljöerna utformats. Det har visat sig att vissa av Östervålas utemiljöer är i behov av underhåll för att upprätthålla befintliga värden. Andra ytor har stor potential att utvecklas och på så vis få fler värden eller täcka upp de brister som tillgångsanalysen påvisat. Det finns sociotoper som är detaljplanelagda för explatering som man behöver fundera över. Platser som är trafikfarliga bör också studeras närmare. Jag har också förslagit nya gångstråk och gång- och cykelpassager. Som underlagsmaterial har jag använt den trafiknätsanalys som finns för Heby kommun (Heby kommun och Vägverket, 2003).

6. RESULTAT

6.1 ENKÄTRESULTAT

Totalt fick jag in 85 svar, varav 76 stycken var giltiga enkäter. Övriga enkäter var inte seriöst ifyllda. Av dessa 76 kom 53 från skolklasserna. På RPG-ljuspunkten fick jag sex stycken. Problemet på pensionärsföreningen var att de hade svårt att koncentrera sig på att göra enkäten eftersom de samtidigt fikade. Några pensionärer tog hem enkäten för att fylla i den och sedan lägga på Tempos låda, där lämnades två stycken. När jag stod utanför Tempo delade jag ut totalt 20 enkäter. Många fler passerade, men tittade då bort eller tackade nej till att ta någon.

ÖSTERVÅLABORNAS FAVORITPLATSER

Favoritplatsen från enkätsvaren är Lundavallen. Bland de vuxna ligger Elljusspåret högst i topp. Om man tittar på vad varför de besöker platsen tror jag många barn räknat in Elljusspåret i Lundavallen. Därför borde troligtvis Elljusspåret fått fler röster. I vissa fall tror jag även att de syftat på is- eller sporthallen då de svarat Lundavallen, även om jag varit tydlig med att platsen inte får ha ”tak och väggar”. Jag räknar med att de syftat på utemiljön.

Många av barnen anger Torget och Lapphällarna som favoritplats, de vuxna verkar inte tycka lika mycket om dessa platser. Jag tror att Lapphällarna i det här fallet innefattar både backen och skogen runtomkring, om man ser till varför man besöker dessa platser. Intressant är att många säger att man bland annat besöker Lapphällarna för dess utsikt. Det man ser om man står på toppen är trädtoppar. Detta visar på att i ett flackt landskap, som det som omger Östervåla, kan höjder ha ett värde trots att storslagna vyer saknas. Kyrkogården, Missionskyrkans park och Hembygdsgården hör till de äldres favoriter, medan barnen i stort sett inte nämner dessa alls.

TABELL ÖVER FAVORITPLATSER OCH ANTAL PERSONER SOM ANGETT PLATSEN SOM FAVORITPLATS I ENKÄTEN.

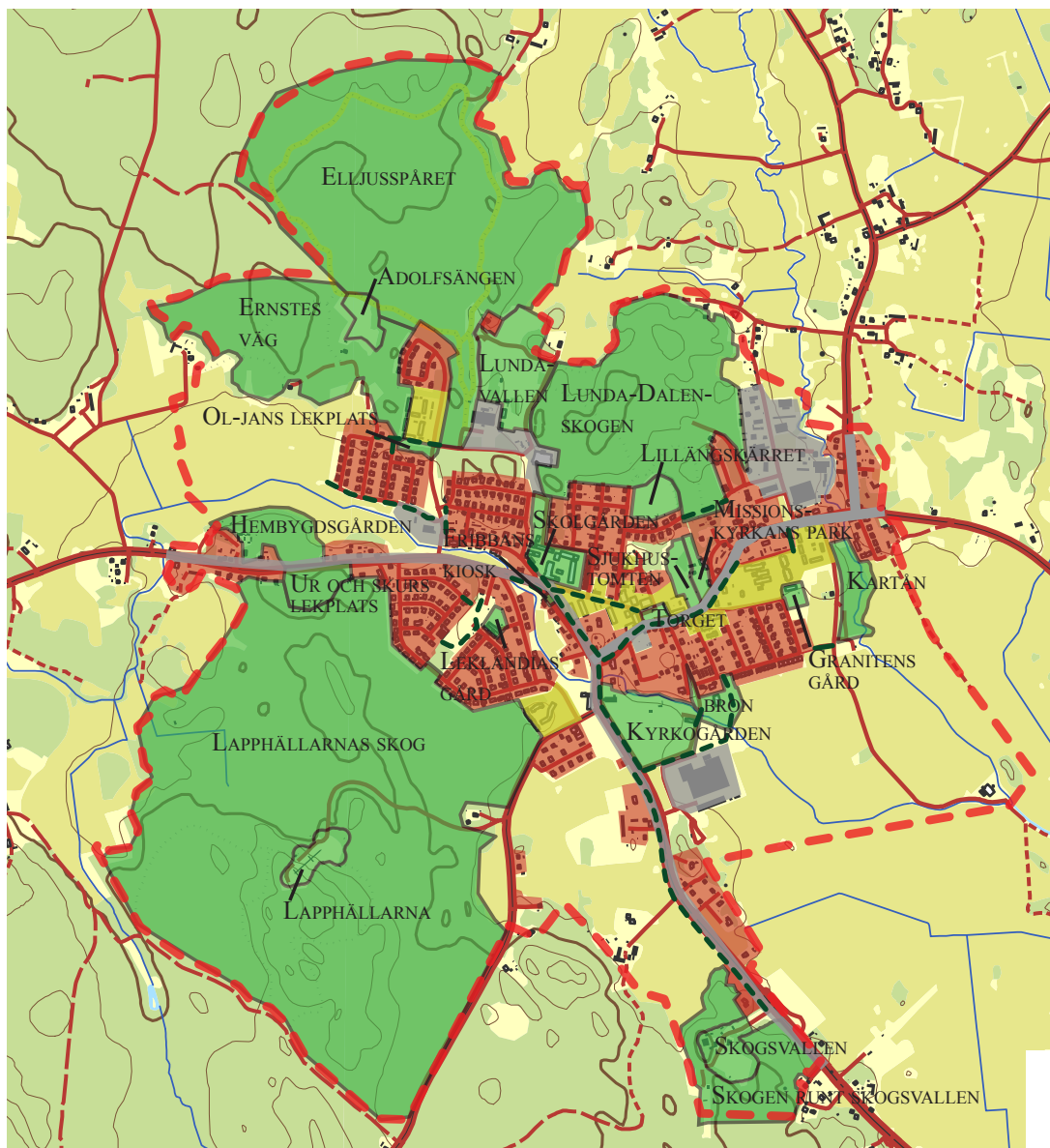
PLATS	ÖSTERVÅLA- BORNAS FAVORITPLATSER	BARNENS FAVORITPLATSER	DE VUXNAS FAVORITPLATSER
Lundavallen	42	33	9
Torget	29	23	6
Lapphällarna	22	17	5
Elljusspåret	18	4	14
Skogsvallen	15	12	3
Fribbans kiosk	14	11	3
Kyrkogården	6	-	6
Missionskyrkans park	7	1	6
Hembygdsgården	6	-	6
Bron (vid brandstationen)	4	1	3
Lunda-Dalen-skogen	4	-	4

Övriga platser som omnämndes som favoritplatser är Ernstes väg, Adolfsängen, Ol Jans, ”Zetterbergsrundan” och Åbyängarna.

HUR TAR MAN SIG TILL FAVORITPLATSEN

53 använder bilen för att ta sig till favoritplatsen. 28 tar bilen eller cykeln till favoritplatsen. 35 väljer att använda cykel för att ta sig till favoritplatsen. 11 tar cykel eller gång och 34 stycken väljer att gå till sin favoritplats.

ORIENTERINGSKARTA

Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

0 200 400 600 800 1000 m SKALA 1:10 000

Favoritplatsen i topp bland barnen är Lundavallen.

Eljusspåret är mest populärt bland de vuxna.

VARFÖR GILLAR MAN FAVORITPLATSERNA

På enkäten skulle man kryssa i vilka beskrivningar som passade respektive favoritplats. Dessa ligger tillsammans med observationer och intervjuer till grund för sociotopvärdena.

LUNDAVALLEN

Ett ställe för fotboll och sport, Liv och rörelse, Bra för lek, Mötesplats med mina vänner, Man ser människor där, Bra för promenad eller motion, Ligger nära där jag bor, Skidåkning, Snygg och prydlig, Evenemang, Bra sittplatser, Bra för att sola, Spännande, Skoteråkning, Fågel- och djurliv, En grön och lummig oas

TORGET

Ligger nära arbetsplats/affärer, Man ser människor där, Mötesplats med mina vänner, Liv och rörelse, Bra sittplatser, Ligger nära där jag bor, Utföra ärenden, Vackra blommor, träd, utsmyckning, Spännande, Evenemang.

LAPPHÄLLARNA

Pulkaåkning, Bra för lek, Liv och rörelse, Bra för promenad eller motion, Skidåkning, Mycket bär och svamp, Mötesplats med mina vänner, Skoteråkning, Skytte/jakt, Spännande, Bra för grilla/picknick, Fin utsikt, Nära där jag bor, Bra sittplatser, Bra att rasta hunden, Man ser människor där

ELLJUSSPÅR

Bra för promenad eller motion, Snyggt och prydligt, Rofyllt och ger avkoppling, Bra att rasta hunden, Liv och rörelse, Fågel och djurliv, Ett ställe där man kan vara i fred, Skidåkning, En grön och lummig oas, Vackra blommor och träd, Mycket bär och svamp.

SKOGSVÄLLEN

Fotboll och sport, Evenemang, Man ser människor där, Bra för promenad eller motion, Liv och rörelse, Mötesplats med mina vänner, Fågel och djurliv, Vild och orörd natur, Mycket bär och svamp, Bra för lek, Ligger nära där jag bor

FRIBBANS KIOSK

Liv och rörelse, Mötesplats med mina vänner, Ligger nära arbetsplats/affärer, Man ser människor där, Bra sittplatser.

KYRKOGÅRDEN

Rofyllt plats som ger avkoppling, En grön och lummig oas, Vackra blommor, träd och utsmyckning, Man ser människor där.

MISSIONSKYRKANS PARK

En grön och lummig oas, Mötesplats med mina vänner, Bra för lek, Liv och rörelse, Fågel- och djurliv, Bra för att grilla/picknick, Evenemang

HEMBYGDSGÅRDEN

Rofyllt plats som ger avkoppling, En grön och lummig oas, Snygg och prydlig, Evenemang, Man ser människor där, Bra för att grilla/picknick,

BRON

Mötesplats med mina vänner, Spännande, Nära vatten

LUNDA-DALEN-SKOGEN

Vild och orörd natur, En grön och lummig oas, Bra för promenad/motion, Bra för lek, Bra att rasta hunden på

FÖRBÄTTRINGAR

På enkäten kunde man också kryssa i om det behövdes förbättringar på favoritplatserna. Flera har där påpekat att flera bänkar behövs på Lundavallen, Kyrkogården och vid Fribbans kiosk. Vid Torget finns önskemål om mer blommor, rabatter och julpynt, skydd mot trafiken samt ökat underhåll (kan det vara den skamfilade kiosken de syftar på?). Vid Lapphällarna och Elljusspåret finns önskemål om mer belysning och förbättrat underhåll. Vid skogsvallen önskas fler fester. Flera påpekar att det vid Missionskyrkans park behövs övergångsställen och förbättrad belysning.

PLATSER SOM ÖSTERVÅLABORNA UNDVIKER ELLER OGILLAR

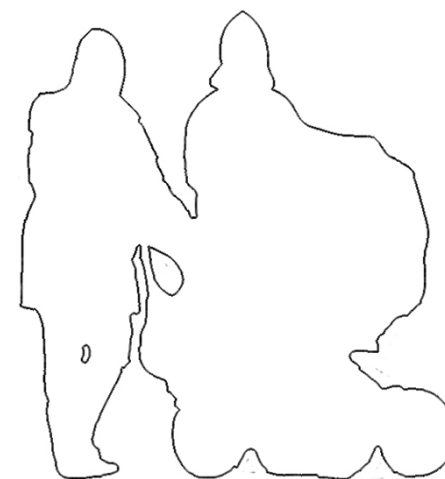
Få har valt att ange en plats de undviker eller ogillar. Jag väljer att tolka det som att de flesta inte har någon sådan plats i Östervåla. 11 barn har angett skolan som en plats man ogillar. Fem barn har angett att de ogillar kyrkogården och tycker den är kuslig. Ettingbovägen, Sjukhemstomten och Lundavallen har också angetts som platser som man tycker illa om eller undviker.

ÖVRIGA KOMMENTARER FRÅN ENKÄTERNA

På slutet av enkäten fanns möjligheten att lämna kommentarer. Flera kommenterar att den tidigare centrala lekplatsen har fått lämna plats för ett nytt hyreshus som börjat byggas under hösten 2009. Röster för en ny central lekplats höjs och förslag att bygga den på sjukhemstomten ges. Kommentarer om bristande underhåll på sjukhustomten lämnas också.

Till hembygdsgården föreslår man en ny gångväg på baksidan med en gångbro över ån. Gångvägarna behöver belysning. En bro över stora vägen vid skolan föreslås. Någon har påpekat att det är för mycket asfalt på skolgården och önskar mer gröna inslag. Ett förslag att göra något av boken bakom busstorget har också framkommit.

Ett problem som tas upp är buskörningen runt torget som är farlig. Någon föreslår att man ska hitta ett annat ställe där ungdomar kan köra utan att störa i samhället.

6.2 INTERVJURESULTAT

Jag gjorde totalt sex intervjuer med nyckelpersoner under november-december 2009. Fem intervjuer gjordes med personer aktiva inom föreningslivet i Östervåla. Ytterligare en intervju gjordes med en förskollärare på förskolan Graniten. Under intervjuerna utgick vi från de teman som jag beskriver nedan.

BAKGRUND

Anledningen till att de intervjuade valt att bo i Östervåla är att man är uppvuxen här eller att man har haft en släkting eller nära vän som bott här. Att alla känner alla i Östervåla är något man gillar. Det är nära till större städer samtidigt som det är en lantlig idyll och bra livsmiljö.

FÖRENINGEN/FÖRSKOLANS FAVORITPLATSER

Förskolan gick tidigare till den lekplats man nu tagit bort. Även de andra intervjuade har påpekat att det är tråkigt att lekplatsen försvunnit. Förskolan går en gång i veckan till Lunda-Dalens skogen, som kallar de för *Trollskogen*, där får de leka fritt och öva motoriken genom att klättra på stenar. Även scouterna brukar vara i den skogen för sina aktiviteter.

Varje dag är förskolan ute på sin egen gård och leker. De tycker att den är tråkig och skulle behöva förbättras för att bli stimulerande för barnen. Utflykter till "skogen" vid Kartån görs kontinuerligt. Där följer man årstidernas växlingar och plockar med material man sedan pysslar med. Några gånger per år gör de utflykter till Ur och skurs lekplats, Hembygdsgården och Leklandias gård som alla erbjuder bra lekmöjligheter och upplevelser för barnen.

De flesta av de intervjuade brukar motionera i Elljusspåret.

Hembygdsgården är en plats som alla intervjuade uppskattar att besöka.

Scouterna håller oftast till i Missonskyrkans park. Någon gång per år gör de också en utflykt till Lapphällarna och de har också varit vid Lillängskärret

Hembygdsföreningen skötte tidigare Adolfsängen. Tyvärr blev det för kostsamt att sköta denna kulturella plats. Idrottsföreningen sköter om och använder Lundavallen och Skogsvallen regelbundet. Olika grupper från idrottsföreningen ansvarar för skötseln.

PERSONERNAS PRIVATA FAVORITPLATSER

Nästan alla intervjuade nämnde Missionskyrkans park, Hembygdsgården, Elljusspåret och Torget som privata favoritplatser. Även *skogarna*, där man kan uppleva naturen och plocka bär och svamp, hör till favoritplatserna. Många väljer också att ta bilen utanför det område jag valt att studera för att rekreera sig.

Eftersom de flesta som bor i Östervåla har tillgång till egen trädgård som används för avkoppling i vardagen blir den offentliga utemiljön mindre viktig som vardagsmiljö. Syftet med att vistas i offentliga utemiljöer blir att motionera och att möta andra människor. Evenemang som Missionskyrkans ”sommarbyn” (som samlar ca 150 barn och ca 100 vuxna under en sommarvecka), julmarknad på Torget, allsångskvällar på hembygdsgården och olika sportevenemang blir viktigt i en mindre ort som Östervåla. Dessa blir mötesplatser där man träffar bekanta som man kan ”*prata strunt med*”, som en av de intervjuade uttryckte sig. Rör man sig utanför den egna tomten kan man alltså räkna med att stöta på någon bekant.

Missionskyrkans park fylls av människor under Sommarbyn en vecka varje sommar.

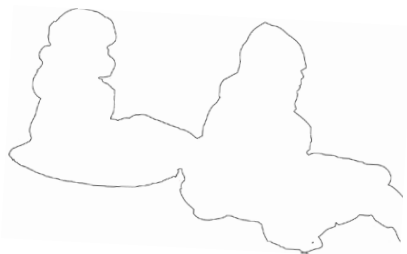

Lunda-Dalen-skogen används av både förskolan och scouterna.

För de flesta är utevistelsen aktivitetsbetonad, antingen med promenader eller i samband med föreningsaktiviteter eller evenemang. På kvällarna är de flesta i sin egen trädgård eller på sin uteplats. Det är kanske som en av de intervjuade sa: *"Var och en går hem till sitt, människor går inte ut på kvällarna"*.

PLATSER DE UNDVIKER ELLER OGILLAR

De intervjuade har alla svårt att hitta platser de ogillar eller undviker i Östervåla, kanske är man ganska nöjd med allt som det är. Ett problem som trots allt tagits upp i flera intervjuer är buskörningen i "triangeln" om nätterna. Vägarna mot Torget bildar en triangelform. Ett annat problem som dök upp i flera intervjuer är att aktiviteter för dem som inte vill sporta saknas.

IDÉER TILL UTVECKLING

Kommentarer som kom upp flera gånger var att ett bad saknas i Östervåla. En annan sak som flera av de intervjuade påpekat är att det är farligt och svårt att ta sig till hembygdsgården utan bil. Andra kommentarer som framkommit är att de nu tagit bort den centrala lekplatsen och att man borde göra något åt området runt vattentornet.

Jag uppfattar det som att de jag intervjuat inte går och funderar så mycket kring sin utemiljö och därför tar det en stund innan de kan svara på frågan om favoritplats. Jag tror också det finns en uppfattning att det inte finns så många speciella platser i Östervåla. Platserna som man besöker varje dag verkar inte så intressanta att berätta om och kanske är de så vardagliga och självklara att man inte tänker på dem. I allmänhet har intervjupersonerna kommit in på dessa efterhand och det dyker upp allt fler platser och minnen.

7. ANALYS

7.1 SOCIOTOPKARTAN FÖR ÖSTERVÅLA

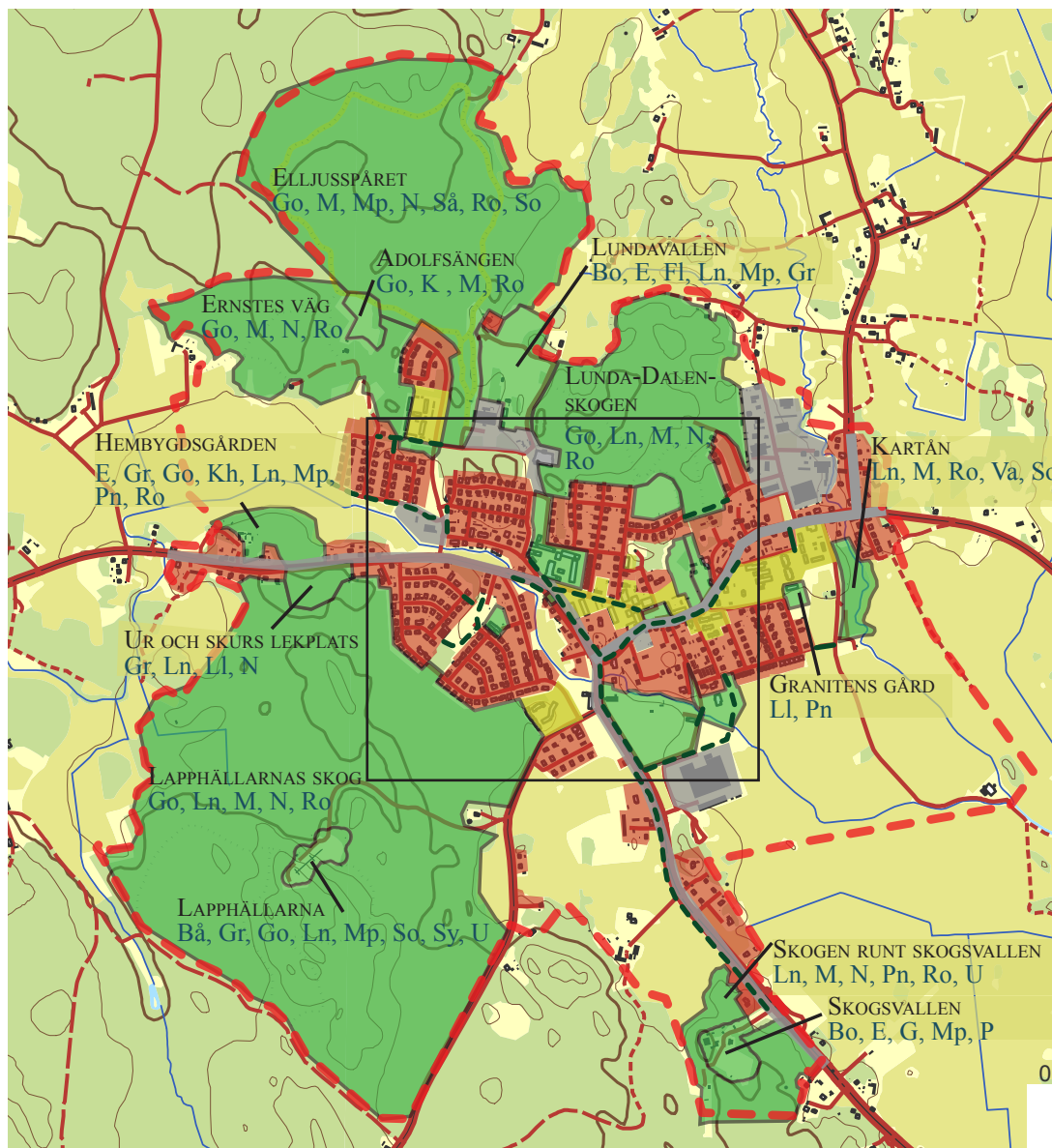
Sociotopkartan är baserad på informationen från tidigare redovisade enkäter och intervjuer. Erfarenheten från mötet med tjänstemannagruppen och observationerna utgör också underlag. Sociotopkartan bör ses som ett utkast till planeringsunderlag som man behöver arbeta vidare med. Vissa grupper i samhället är inte representerade och friytorna behöver observeras vid flera årstider slutligen behöver stråken studeras närmare.

TABELL SOM SAMMANFATTAR SOCIOTOPKARTAN MED SOCIOTOPERNAS VÄRDEN, STORLEK OCH NAMN.

SOCIOTOP	AREA (HA)	SOCIALA OCH KULTURELLA VÄRDEN
Adolfsängen	1	Grön oas, Kultumiljö, Motion, Ro
Bron	0,5	Motion, Vattenkontakt
Elljusspåret	50	Grön oas, Motion, Mötesplats, Naturupplevelse, Ro, Skidor
Ernstes väg	0,5	Grön oas, Motion, Naturupplevelse, Ro
Fribbans kiosk	0,1	Folkliv, Mötesplats
Granitens gård	0,5	Backåkning, Lekplatslek,
Hembygdsgården	1,5	Backåkning, Evenemang, Grilla, Grön oas, Kultumiljö, Mötesplats, Naturlek, Ro
Kartån	0,5	Motion, Naturlek, Ro, Vattenkontakt
Kyrkogården	4	Blomprakt, Folkliv, Grön oas, Kultumiljö, Ro

Lapphällarna	2	Backåkning, Folkliv, Grilla, Mötesplats, Naturlek, Skoter, Skytte, Utsikt
Lapphällarnas skog	100	Grön oas, Motion, Naturlek, Naturupplevelse, Ro
Leklandias gård	0,3	Backåkning, Lekplatslek
Lillängskärret	2	Grilla, Grön oas, Motion, Naturlek
Lunda-Dalen-skogen	25	Grön oas, Motion, Naturlek, Naturupplevelse, Ro
Lundavallen	5	Bollspel, Evenemang, Folkliv, Grilla, Mötesplats, Naturlek, Skoter
Missionskyrkans park	1	Bollspel, Evenemang, Grilla, Grön oas, Lekplatslek, Mötesplats
Ol-Jansberget	2	Grön oas, Naturlek
Sjukhustomten	1	Grön oas, Kultumiljö, Motion, Ro
Skolgården	1	Backåkning, Bollspel, Lekplatslek
Skogen runt skogsval-len	9	Backåkning, Motion, Naturlek, Naturupplevelse, Ro, Utsikt
Skogsvallen	2	Bollspel, Evenemang, Grilla, Grön oas, Mötesplats
Torget	0,5	Blomprakt, Evenemang, Folkliv, Mötesplats
Ur och Skurs lekplats	2	Grilla, Lekplatslek, Naturlek, Naturupplevelse

FÖSLAG TILL ÖSTERVÅLAS SOCIOTOPKARTA - DEL 1 (2)

Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

0 200 400 600 800 1000 m SKALA 1:10 000

TECKENFÖRKLARING

	SOCIOTOP
	GÅNGSTRÄK
	TERMINALOMRÅDE
	ENFAMILJSHUS
	FLERFAMILJSHUS

SOCIALA OCH KULTURELLA VÄRDEN

Bå	Backåkning	Höjd för pulka- och/eller skidåkning
Bl	Blomprakt	rabatter, blommande träd och buskar.
Bo	Bollspel	bollspel som fotboll, brännboll
E	Evenemang	koncert, tivoli, teater, marknad mm.
Fl	Folkliv	ofta människor i rörelse att titta på
Gr	Grilla	grilla, picknick, utflykt med fika
Go	Grön oas	grönt rum med årstidsväxlingar
K	Kulturmiljö	nostalg och historia
Ll	Lekplatslek	arrangerad lekplats
M	Motion	promenad, löpträning, rasta hunden
Mp	Mötesplats	spontana eller planerade möten
Ln	Naturlek	spontan lek i naturmiljö
N	Naturupplevelse, orörd natur, fågelliv, bär och svamp	
Ro	Ro	lugn och ro, avkoppling, vara i fred
Så	Skidor	spår för för längdskidåkning
So	Skoter	Skoteråkning
Sy	Skytte	skjutbana mm
U	Utsikt	utblick
Va	Vattenkontakt	vattenljud och -rörelse

FÖRSLAG TILL ÖSTERVÅLAS SOCIOTOPKARTA - DEL 2 (2)

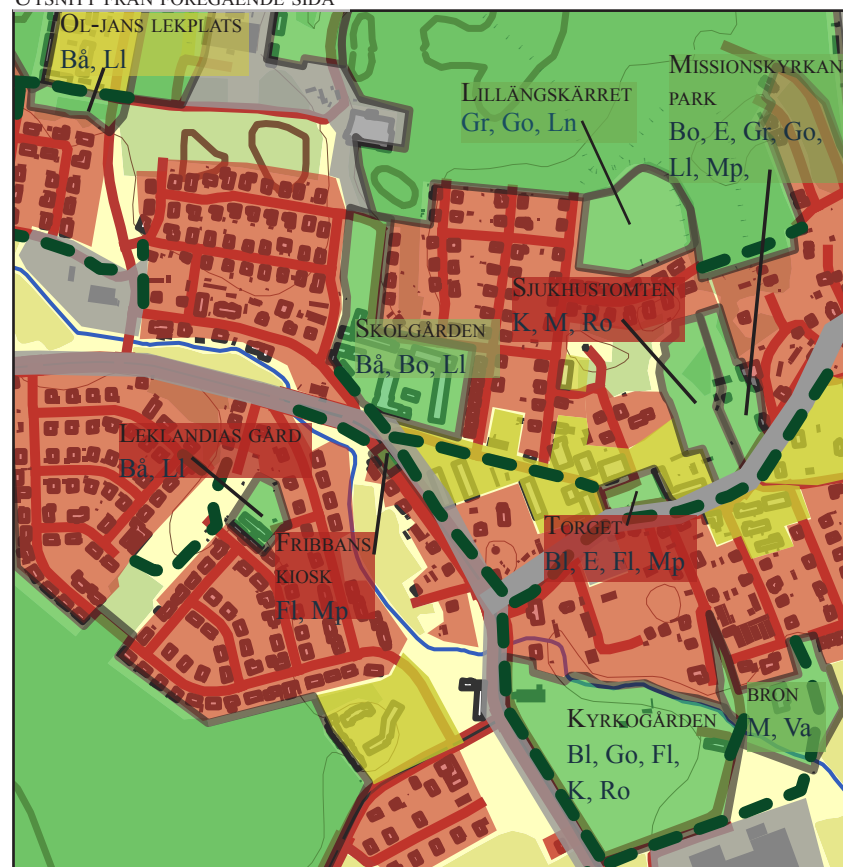
TECKENFÖRKLARING

- SOCIOTOP
- GÅNGSTRÅK
- TERMINALOMRÅDE
- ENFAMILJSHUS
- FLERFAMILJSHUS

SOCIALA OCH KULTURELLA VÄRDEN

Bå	Backåkning	Höjd för pulka- och/eller skidåkning
Bl	Blomprakt	rabatter, blommande träd och buskar.
Bo	Bollspel	bollspel som fotboll, brännboll
E	Evenemang	koncert, tivoli, teater, marknad mm.
Fl	Folkliv	ofta människor i rörelse att titta på
Gr	Grilla	grilla, picknick, utflykt med fika
Go	Grön oas	grönt rum med årstidsväxlingar
K	Kulturmiljö	nostalg och historia
Ll	Lekplatslek	arrangerad lekplats
M	Motion	promenad, löpträning, rasta hunden
Mp	Mötesplats	spontana eller planerade möten
Ln	Naturlek	spontan lek i naturmiljö
N	Naturupplevelse, orörd natur, fågelliv, bär och svamp	
Ro	Ro	lugn och ro, avkoppling, vara i fred
Så	Skidor	spår för för längdskidåkning
So	Skoter	Skoteråkning
Sy	Skytte	skjutbana mm
U	Utsikt	utblick
Va	Vattenkontakt	vattenljud och -rörelse

UTSNITT FRÅN FÖREGÅENDE SIDA

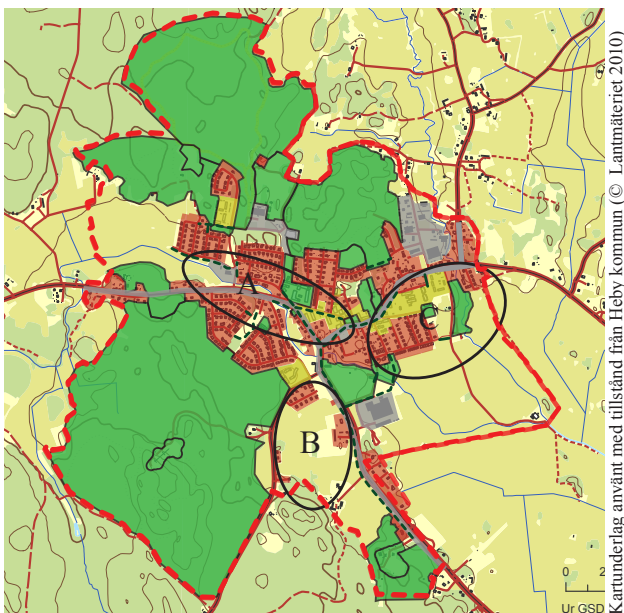
Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

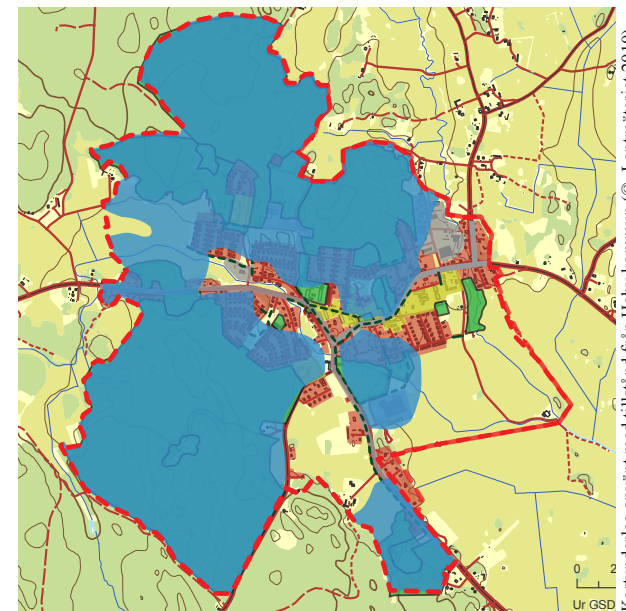
SKALA 1:2500

7.2 TILLGÅNGSANALYS

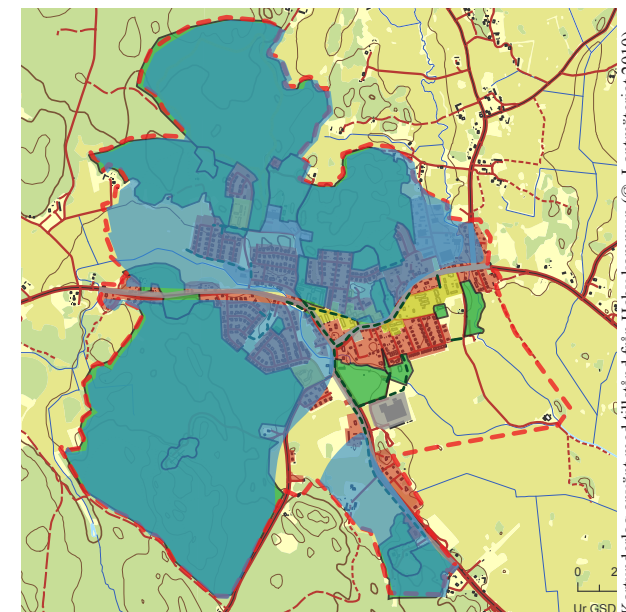
I tillgångsanalysen nedan framkommer att det finns brist på grönområden runt omkring väg 272 genom Östervåla samhälle (A) samt i ortens södra (B) och sydöstra delar (C). Utmed väg 272 är det relativt tätt bebyggt och det är ett stort behov av en förbättring av grönstrukturen. Samma sak gäller de sydöstra delarna av orten. På landsvägarna som går genom samhället kör de flesta med en hög hastighet. Därför har jag valt att se dem som barriärer. Med förbättrade och säkrade övergångar skulle den redan befintliga grönstrukturen tillgängliggöras i större utsträckning. I de riktlinjer man satt upp i Stockholm ska samtliga värden (Stockholms värden se bilaga 1) nås inom 1-2 km. I Östervåla nås de flesta värdena inom 1 km. Värdena *utsikt* och *vattenkontakt* är bristvärden i Östervåla. Möjligheten till lek vid lekplats eller som naturlek behöver också förbättras, det är i ortens centrala och sydöstra delar som bristen är störst.

Områden där grönstrukturen behöver utvecklas.

Blått markerar område med 200 meter fågelvägen till park eller grönområde.

Blått markerar område med 500 meter fågelvägen till grönområde större än 50 ha.

7.3 FÖRSLAG TILL UTVECKLING

De flesta Östervålaborna har tillgång till egen trädgård eller en ganska intim bostadsgård. I de privata trädgårdarna eller bostadsgårdarna får människor tillgång till värden som exempelvis *blomsterprakt* och *grön oas*. Därför behövs inte de värdena i samma utsträckning i den offentliga miljön i jämförelse med en större stad.

Med hjälp av tillgångsanalysen kan vi konstatera att det finns områden som bör prioriteras i framtida investeringar. Andra områden behöver underhållas för att värdena ska bibehållas.

Det har framkommit idéer och förslag under arbetets gång, både från enkäten, intervjerna, observationerna och jänstemannamötet. Dessa idéer skulle vid förverkligande ge befintliga sociotoper fler värden. Med ganska enkla medel kan Östervålas utemiljöer bli mer attraktiva för de boende.

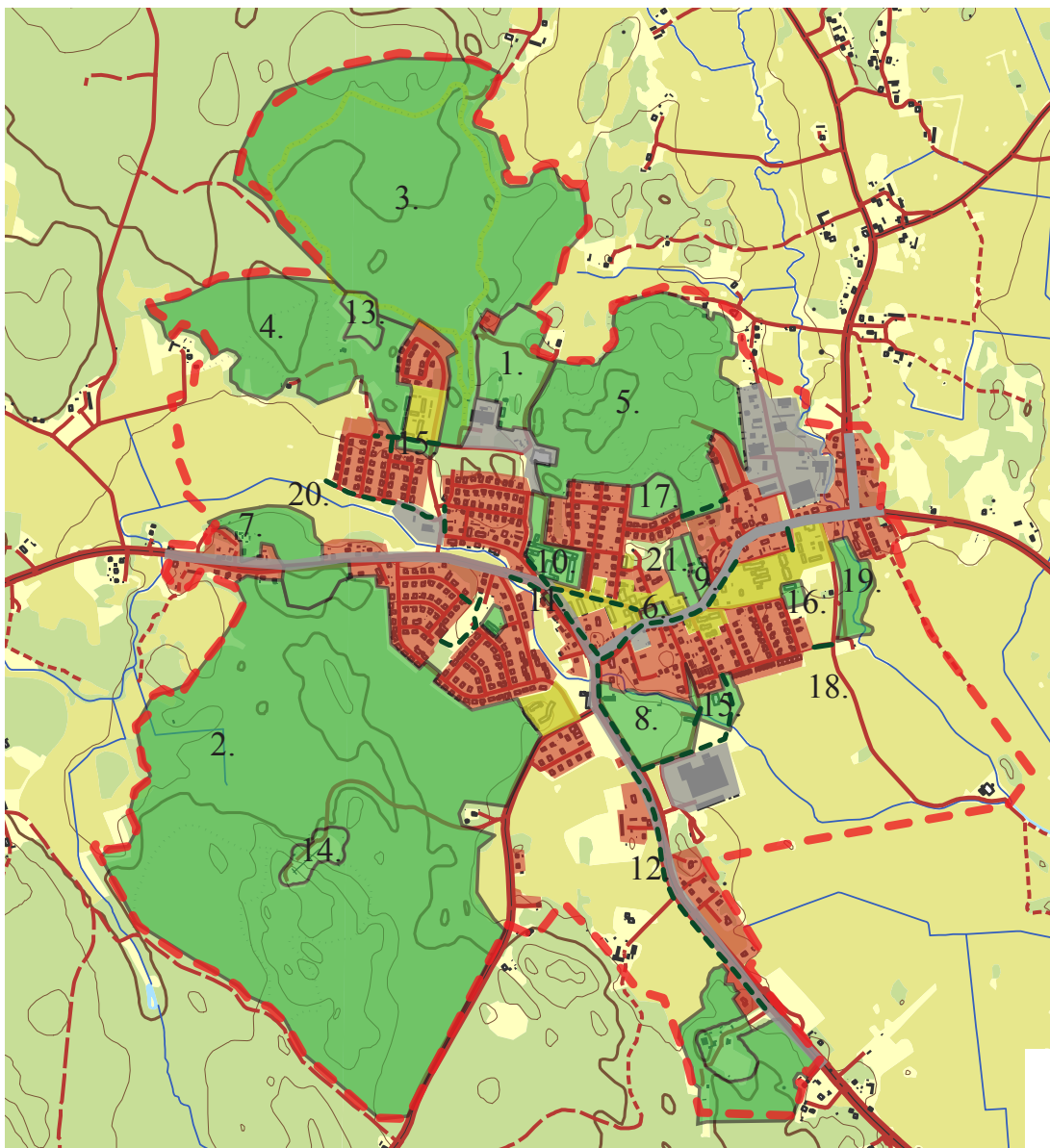
KVALITETER IDAG

I Stockholm och Uppsala har det framkommit att större områden med flera värden utgör favoritplatserna. Samma sak har visat sig gälla i Östervåla. En aktivitet leder till en annan och skapar på så vis fler värden och aktiviteter.

Lundavallen (1) är den mest populära platsen bland barnen. Skogarna vid Lapphällarna (2), Elljusspåret (3), Ernstes väg (4) och Lund-Dalen (5) är unika för den mindre orten. Alla Östervålabor har nära till någon av skogarna.

Torget (6) blev nyligen upprustat och är en viktig mötesplats i samhället. Här rör sig de flesta Östervålabor då de handlar, vilket är en aktivitet alla måste utföra. Torget är därigenom en av få platser i samhället där man rör sig för att man måste.

HEMBYGDSGÅRDEN (7), KYRKOGÅRDEN (8) OCH MISSIONSKYRKANS PARK (9) är platser som inte kommunen äger, men som är populära och viktiga för orten. Dessa bör ses som viktiga tillgångar att värna om. Skulle dessa försvinna skulle kommunen behöva komplettera sin grönsstruktur avsevärt.

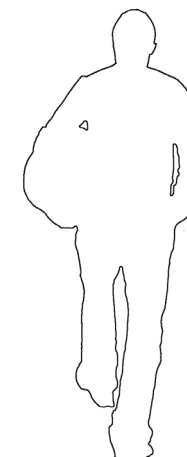
Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

0 200 400 600 800 1000 m SKALA 1:10 000

Många barn har angett att de inte gillar SKOLGÅRDEN (10). Jag tror egentligen det är skolan de syftar på. Jag som exptert tycker skolgården är trevlig och väl underhållen.

FRIBBANS KIOSK (11) är en viktig mötesplats, kanske främst för ungdomar. Till sitt yttre ser inte platsen märkvärdig ut, men fyller ändå sin funktion placerad i en knutpunkt i Östervåla.

CYKELVÄGEN TILL SKOGSVÄLLEN (12) är det enda längre gång- och cykelstråk som finns i samhället. Belysningen gör att många väljer att även kvällstid använda stråket.

Adolfsängen

Ol Jans lekplats

Lapphällarna

FRIYTOR SOM BEHÖVER UNDERHÅLL

På följande friytor behöver mindre kostsamma ingrepp utföras för att behålla de värden de har idag. Någon prioriteringsordning är inte fastställd.

ADOLFSÄNGEN (13) behöver åter slås med lie eller slätterbalk för att de värden som finns idag inte ska gå förlorade.

ELLJUSSPÅRET (3) är idag slitet och behöver inom en snar framtid en upprustning av vägar och belysning.

LAPPHÄLLARNA (14), liften och belysningen behöver underhållas. Bilvägen till anläggningen är i behov av upprustning.

OL-JANS LEKPLATS (15) är sliten och behöver underhåll om den ska vara kvar. Spår på platsen visar att den idag används måttligt. Det finns fina lekredskap på gården vid flerfamiljshuset bredvid, Ol-Jansvägen 1-5, som används mer flitigt. Man skulle kunna lägga ned den befintliga kommunala lekplatsen och göra om ytan till gräsmark. Kullen som används för pulkaåkning bör bibehållas.

UTVECKLINGSMÖJLIGHETER

Följande friytor har utvecklingspotential. Genom att förbättra friytorna kan man förstärka och ge dem flera värden. Någon prioriteringsordning är inte fastställd.

Ortens hjärta är TORGET (6) som ganska nyligen rustades upp. I stort sett fungerar ytan bra men här borde kommunen satsa på mer blomsterprakt. De små gräsyterna kan omvandlas till perennnytor och en eller flera urnor med säsongsblommor kunde pryda Torget. Kiosken som står i mitten av torget skulle behöva rustas upp eller tas bort. Idag ser den skräpig ut och försämrar intrycket av Torget.

UTOMHUSBAD. Den norra delen av Skolgården (10), planen mot sporthallen, är en mörk passage som ser tråkig ut. Med belysning och upprustning skulle den bli ett trevligare inslag i centrala Östervåla. Flera personer har kommenterat att det saknas bad i Östervåla, ett utomhusbad i anslutning till Sporthallen där det redan finns omklädningsrum vore kanske den bästa lösningen. På gårdens norra del är det en öppen plan som inte används. Detta skulle vara en lämplig plats för utomhusbadet.

Torget

Skolgården

Bron

Grantitens gård

Området runt BRON (15) har potential att bli ett fint tillskott i samhället. Belysning som saknas idag skulle göra området mer tillgänglig och kunde få det att upplevas tryggt dygnet runt. Genom att gallra vegetationen runt Kyrkån skulle vattenkontakten bli tydligare. Det skulle vara ett billigt sätt att skaffa ett stort mervärde för de många Östervålabor idag promenerar förbi här.

Förskolan GRANITENS GÅRD (16) är inte en stimulerande utemiljö som den ser ut idag. Vegetation saknas i stort sett helt, vilket borde åtgärdas med nyplanteringar av både träd och buskar. Enklare belysning skulle underlätta för förskolans utevistelse och göra så att gården även kunde användas som lekplats av allmänheten när förskolan stängt för dagen.

Vid LUNDA-DALEN SKOGEN (5) finns det planer på ett nytt villaområde. Vid en exploatering bör man se till att det fortfarande går att ta sig till Lunda-Dalen-skogen från befintlig bebyggelse.

LILLÄNGSKÄRRET (17) På den detaljplan som finns för utbyggnad av Lillängen är Lillängskärret utpekat som naturmark med en vattenspegel. Schaktmassor måste ha lagts på området, för idag finns inget kärr utan en liten kulle. Lillängskärret skulle kunna bli en enklare park om ytan städades upp, sly gallrades och fina träd valdes ut. En permanent grillplats med bänkar kan lätt ordnas. Om villaområdet vid Lillängen byggs ut skulle det vara än mer angeläget att göra något av ytan eftersom delar av Lunda-Dalens skogen då försvinner.

PROMENADSTRÅK VID ÅBYÄNGARNA (18). Förbi området vid KARTÅN (19) är det många som väljer att promenera på grusvägen mot reningsverket. Även förskolan besöker regelbundet området. Området behöver städas upp och vegetationen gallras. På så vis får man tillgång till *vattenkontakt* samt mer bostadsnära grönska som är en brist i de här delarna av Östervåla.

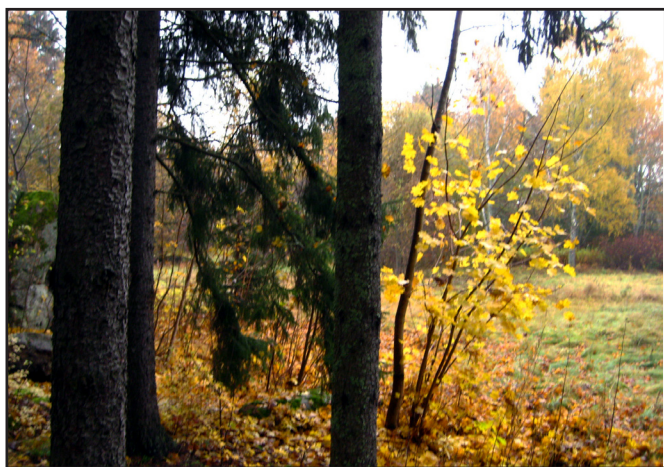
Lillängskärret

Åbyängarna

Väg 272

Sjukhemstomten

NYTT GÅNGSTRÅK FRÅN HEMBYGDSGÅRDEN (7) TILL KYRKAN (8). Genom att placera en ny cykelväg utmed Kyrkån (20), från samhället till hembygdsgården, skulle man få ett trevligt promenadstråk i åkerlandskapet med vattenkontakt. Det skulle vara önskvärt att utveckla detta stråk i åkerkanten till skolan och sedan fortsatt utmed Kyrkån till församlingshemmet. På så vis skulle bristen på grönstruktur i det här området åtgärdas och vattenkontakten skulle utnyttjas. I kommunens analys (Heby kommun och Vägverket, 2003) ingår ett förslag på en gång- och cykelväg till Hembygdsgården utmed landsväg 272 vilket jag inte ser som ett bra alternativ eftersom vägen är smal och bilarna kör fort.

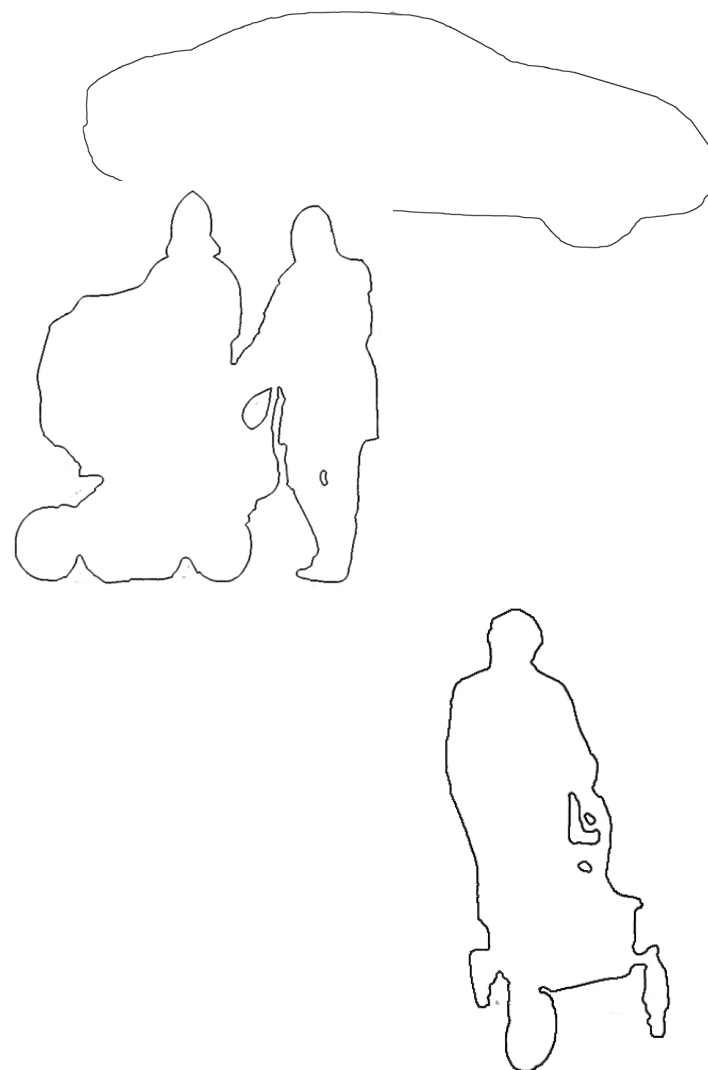
Idag hörs upprörda röster angående SJUKHEMSTOMTEN (21) eftersom det tidigare låg en lekplats här. Den har tagits bort för att istället bebyggas med ett hyreshus. På tomten finns fina, uppväxta träd som kan tas tillvara, bland annat pyramidekar. Genom att avlägsna klotter, skräp och det trasiga staketet samt göra en röjning av vegetation får man en central park runt vattentornet och Sjukhustomten. En ny lekplats skulle också kunna byggas i anslutning till parkmiljön. Det skulle vara möjligt att koppla ihop parken med Missionskyrkans park (9). Det finns planer att ytterligare bebygga Sjukhemstomten.

TRAFIKSÄKRARE CENTRUM.

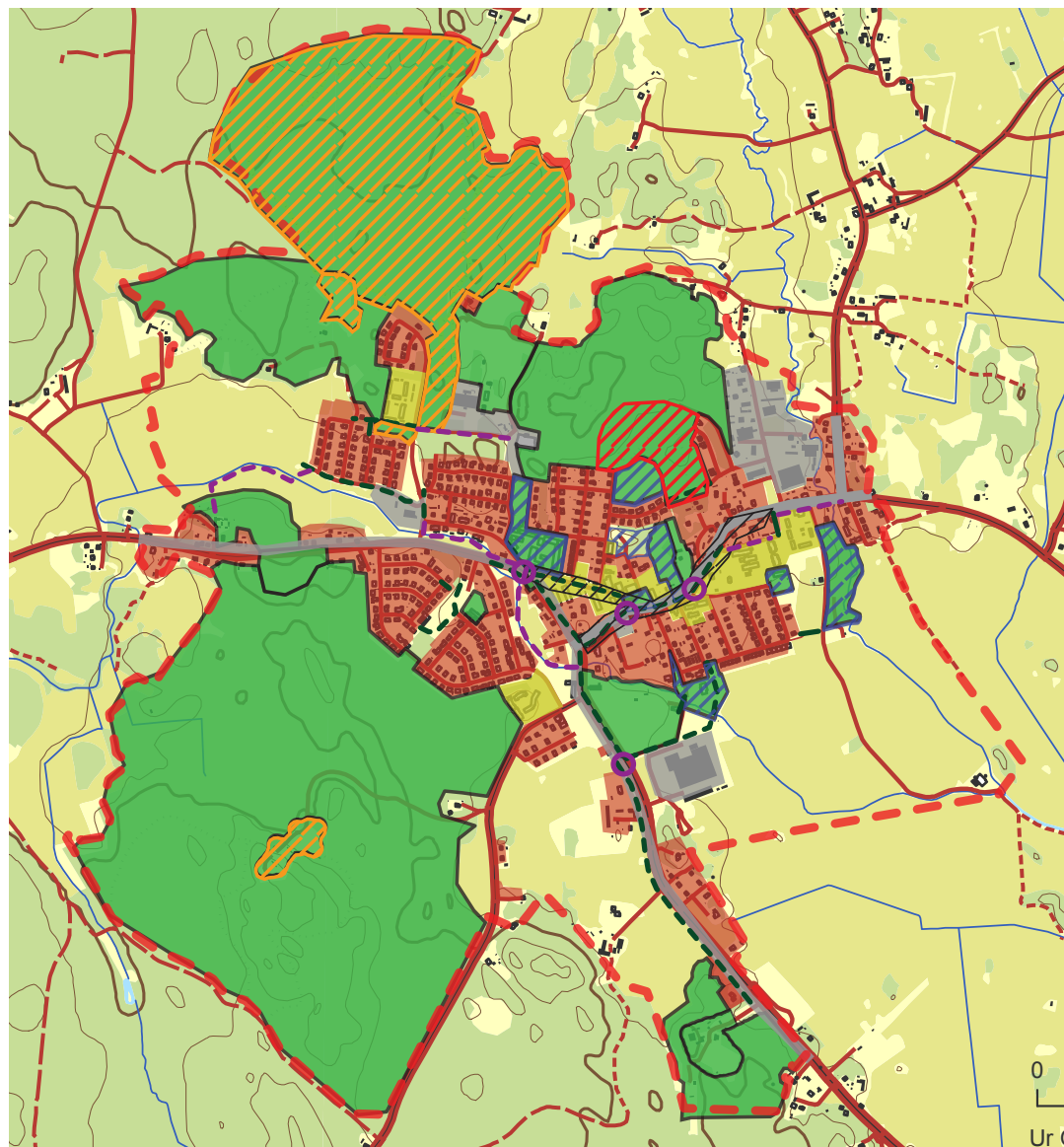
I Stockholm går gränsen för trafikbarriär vid 8000 fordon per dygn. I Östervåla passerar 2670 fordon per dygn på Kyrkvägen vid Torget. Många Östervålabor upplever landsvägarna genom samhället som farliga barriärer eftersom bilarna kör fort genom tätorten.

NYA TRAFIKSÄKRADE ÖVERGÅNGAR. Det finns flera flerfamiljshus på andra sidan vägen vid Missionskyrkan och därför borde det byggas en mer säker övergång, så att alla lättare och säkrare kan ta sig till Missionskyrkans park och den föreslagna centrala parken. På så vis skulle tillgången på grönytor i Östervålas sydöstra delar förbättras. I Hebys trafiknätsanalys ges förslag på både nya passager och avskaffande av övergångsställen (Heby kommun och Vägverket, 2003). I stort är det ett bra förslag, förutom avskaffandet av övergångsstället vid Missionskyrkan.

Den farliga och störande trafiken vid TREKANTEN (Kyrkvägen, Torgvägen och förbi Torget) bör åtgärdas. Genom att minska körfältet med farthinder eller liknande samt genom att sänka hastigheten till 30 km/h skulle centrala Östervåla bli mer trivsamt. Även de gång- och cykelstråk som finns utmed vägarna skulle upplevas som trevligare.

KARTA: FÖRSLAG TILL UTVECKLING

TECKENFÖRKLARING

- SOCIOTOP
- GÅNGSTRÅK
- TERMINALOMRÅDE
- ENFAMILJSHUS
- FLERFAMILJSHUS
- FRIYTA I BEHOV AV UNDERHÅLL
- FRIYTA MED STOR POTENTIAL ATT UTVECKLAS
- DETALJPLANELAGD VÄRDEFULL FRIYTA
- TRAFIKFARLIG PLATS
- NYTT GÅNGSTRÅK
- NY HASTIGHETSSÄKRAD GÅNG- OCH CYKELPASSAGE

Kartunderlag använt med tillstånd från Heby kommun (© Lantmäteriet 2010)

0 200 400 600 800 1000 SKALA 1: 10 000

8. DISKUSSION OCH SLUTSATS

8.1 BRUKARMEDVERKAN

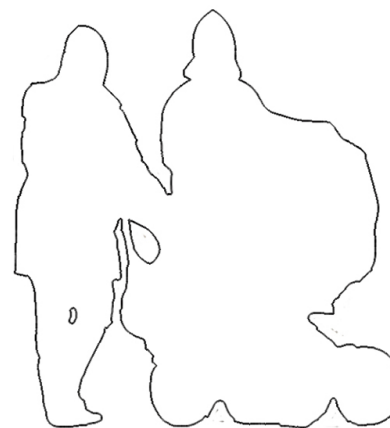
Brukarmedverkan är en viktig del i den demokratiska processen och alla försök att få in brukarnas åsikter har ett värde. En angelägen fråga är hur man får människor att engagera sig. Tidsfördelningen mellan observationer, enkäten och intervjuerna var ganska jämt fördelad.

När jag ringde runt och frågade om personer ville ställa upp på intervju tackade alla ja direkt. Jämför vi det med enkäten som låg framme under en månad gav det endast ett resultat på knappt 20 enkätsvar. I skolan hade barnen inte något val om de ville besvara enkäten eller ej. Barnens enkäter utgör en bra grund för arbetet.

Det är svårt att göra en bra och lättförståelig enkät. Antagligen valde jag ord som var för svåra för allmänheten, som *utemiljö* och *favoritplats*. Ord som används i sociotopkarteringen och i planeringssammanhang används inte på samma sätt av vanliga medborgare. När det gäller favoritplatser är det kanske som i intervjuerna där det tog tid att komma på en plats. Det kan också vara så att man inte skulle kalla en plats *favoritplats* utan att den ses som en *vardagsplats*. De flesta har i enkäten avstått från att ringa in sin favoritplats. Det kan bero på att kartan inte var tillräckligt tydlig.

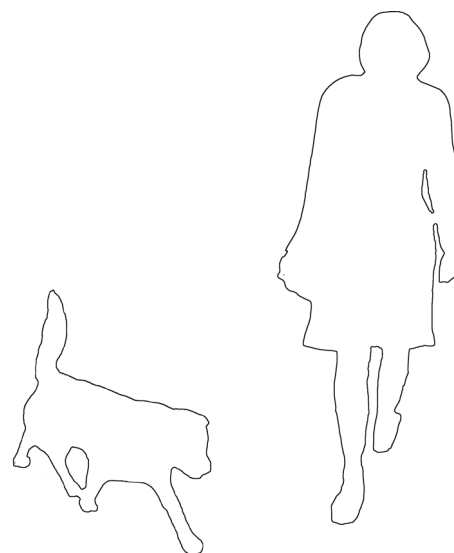
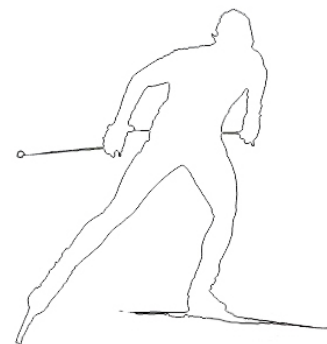
Bearbetning av enkäten tog tid. Om jag istället lagt den tiden på intervjuer hade det givit mer till undersökningen. Direkt kommunikation med invånarna ger oftast mer konkreta resultat. Jag tror därför allmänt att intervjuer är mer givande än enkäter. Det finns självklart andra bra metoder som jag valde att inte studera närmare i det här arbetet. Som till exempel fokusgrupper, gåturer mfl.

Att jag inte fått in fler besvarade enkäter kan bero på flera olika faktorer som fel årstid och en otydlig enkät. I Stockholms sociotopkartering hade man också problem med att samla in svar från enkäter (Stähle, 2002). Jag tror det finns en allmän skepsis mot enkäter.

I den enkät jag använde och även den som användes i Stockholm efterfrågas enbart favoritplatser. På det viset utesluts promenadstråk. Tyvärr var det inget jag reflekterade över innan jag gjorde enkäten. Det är synd för jag tror promenader utgör ett av de mer viktiga tillfällena då utemiljön utnyttjas utanför den privata trädgården. Visserligen har man i Stockholm kompletterat med metoder som Space syntax och trafikmätningar för att få fram gångstråk. Genom en Space syntax-analys i Östervåla hade man fått indikationer på platser och stråk som har god potential att användas. Eftersom metoden främst är framtagen för täta kvartersstukturer är det inte säkert att en sådan analys hade gett ett bra resultat i detta fall (Wezelius, 17/2 2010). Man hade mycket väl kunnat ta upp frågan om promenadstråk i intervjuer och enkäter samt studerat dessa närmare vid observationerna.

I min studie var åldersgruppen mellan 16 och 40 underrepresenterad. Detta är något man bör ta till sig på Heby kommun i sitt fortsatta arbete med sociotopkartan.

8.2 SOCIOTOPKARTERING PÅ DEN MINDRE ORTEN

Stockholms metod för sociotopkartering känns i stort sett som en bra och genomarbetad metod. Ett viktigt tillägg i metoden är att få med brukarnas åsikt om gångstråk. Vissa justeringar bör också ske för att metoden ska fungera på den mindre orten. I Stockholm delades områden in i fyra olika typer av bebyggelseområden och både friområden och friytor. På den mindre orten räcker det med två typer av bebyggelseområden. Oftast har den mindre orten inte samma problematik med buller och därför kan det vara tillräckligt att lyssna på plats under observationerna. På den mindre orten handlar det inte lika mycket om anlagda miljöer som parker, utan mer om den tätortsnära skogen. De värdebegrepp som finns behöver anpassas för de kvaliteter som finns på den specifika orten.

Vid studier av en stadsdel faller sig den geografiska avgränsningen mer naturligt än på en mindre ort. Den avgränsning jag valde att göra var med tätorten och omgivande skogs- och jordbruksmark. Ser man till syftet med arbetet, att vara ett underlagsmaterial för planering, kändes avgränsningen som gjordes i Östervåla ändamålsenlig.

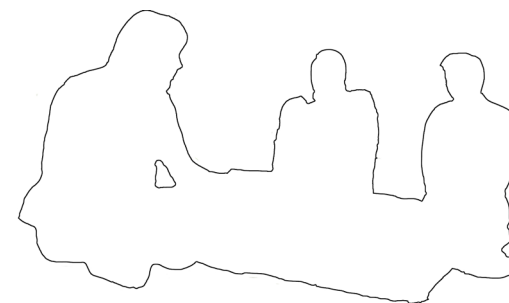
Observationerna hade två syften. Dels att jag som expert fick min bild av hur miljöerna ser ut och dels att jag fick se hur de användes genom att studera människor på plats och spår efter mänsklig aktivitet. De tidpunkter jag studerade friytorna kan inte ses som optimala men gav i alla fall en bild av platserna. För att sociotopanalysen ska vara fullständig bör platserna studeras vid ytterligare årstider och gärna vid olika tidpunkter.

Observationsprotokollet förenklades utifrån Stockholms protokoll men hade mycket väl kunnat förenklas ytterligare. Eftersom jag valde att enbart använda mig av friytor kändes de övre punkterna *friområden* och *friytor* överflödiga. Under rubriken den fysiska miljön har jag inte använt mig av *rumslighet* i det fortsatta arbetet. Rubriken *social kontakt* var min uppfattning av hur social kontakt kan ske på platsen och skulle kunna tas bort från protokollet. Inga *evenemang* ägde rum under mina observationer och är kanske en onödig rubrik. Den andra gången en plats observeras skulle ett enklare protokoll kunna användas eftersom man redan studerat miljöns fysiska utformning vid första tillfället.

För att sociotopkartan ska kunna användas i planeringen behöver den bearbetas genom exempelvis tillgångsanalyser. Efter en sådan analys blir den ett stort tillskott i exempelvis en grönplan. Alla utredningar, analyser och planer görs för människors bästa och därför vore det naturligt att involvera brukarna. Jag tror att grönplanen och sociotopkartan är ett viktigt tillskott även på den lilla orten. De få platser som finns blir än mer viktiga att värna om och utveckla. Om man karterar brister och värden blir det lättare att genom planering skapa mer ändamålsenliga och mer använda utemiljöer.

Om jag hade frågat Östervålaborna om de upplever sig ha en god tillgång på grönområden tror jag många skulle tycka så. Från de områden som jag pekar ut som bristområden är det i jämförelse med en större stad nära till det gröna. Skogsområdena som ligger i anslutning till tätorten är stora, och det finns möjlighet att finna avskildhet och tystnad för den som vill inom ett rimligt avstånd från bostaden. Det här är värden som är unika för den mindre orten och också för många orsaken till varför man bosatt sig här. Därför är det viktigt att ta tillvara och utveckla dessa tillgångar.

8.3 ORTSANALYS OCH SOCIOTOPKARTERING

Ortsanalys är en metod som används för att få en helhetsbild av en ort eller stadsdel. Genom att kvaliteter och brister i den byggda miljön upptäcks kan man förbättra förutsättningarna för en god och hållbar utveckling. Ortens historia, dagens situation och olika framtidsmöjligheter studeras i ortsanalysen. Genom att hitta och förstärka det unika för orten kan man öka dess attraktionskraft. (Boverket, 2006)

Ortsanalysen är fri i sin form. Arbetsmetoder bestäms utifrån syftet med analysen. I rapporten *Lär känna din ort- metoder att analysera orter och stadsdelar* (Boverket, 2006) beskrivs ett smörgåsbord av olika metoder. Boverket delar upp analysen i tre delar; analys av platsen, analys av livsmiljön och analys av ortens roll i regionen. I alla steg har medborgarna en viktig roll. Resultatet används sedan som ett planeringsunderlag. (Boverket, 2006)

Under arbetets gång har jag uppmärksammat flera gemensamma nämnare mellan sociotopkartering och arbetet med att göra en ortsanalys. Om uppdraget är att analysera och utveckla en ort skulle valet sannolikt bli ortsanalys. Eftersom sociotopmetoden är en bra metod har jag funderat över om inte sociotopkartering skulle vara lämplig som en analysmetod inom ortsanalysen.

Boverket föreslår följande funktioner för ortsanalysen: Kunskapsunderlag i planering, bevarandeprogram, utvecklingsprogram, centrumutveckling, MKB, utvärdera befintliga planer, förtätning av bebyggelse (Boverket 2006). Det är samma funktioner som sociotopkarteringen har.

Jag vill påpeka att sociotopkarteringen inte kan ersätta ortsanalysen eftersom syftet med sociotopkartan är att belysa de sociala och kulturella värdena för utemiljöerna.

Boverket (2006) har satt upp nyckelord till de tre delarna i arbetet. Jag gick igenom dessa för att se vilka frågor som kan besvaras med hjälp av sociotopkartan. Många av dessa punkter tas med i sociotopkarteringen; exempelvis *mötesplatser, grönstruktur och upplevelsequaliteter*. Andra skulle man kunna komplettera med som exempelvis *tillgänglighet, rörelsemönster, landmärken, hälsa och säkerhet*. (Boverket 2006)

Boverket påpekar hur viktigt det är att identifiera och utveckla en orts identitet istället för att bli lika alla andra orter (Boverket 2006). Utemiljöerna kan i många fall vara en viktig del i den identitet som behöver lyftas för att höja ortens attraktion. Med förhållandevis enkla medel kan kvaliteter förstärkas och synliggöras, precis som jag beskrivit i förslagen för Östervåla.

8.4 SLUTSATS

Kulturella- och sociala värden är minst lika viktiga som till exempel ekologiska värden, men är något som ofta glöms bort eller hoppas över i planeringssammanhang. Ett viktigt instrument för att hitta de sociala värdena är att se till att brukarna får komma till uttryck i processen.

Min slutsats från min studie är att socitopkartering som metod fungerar bra även på den lilla orten. För at metoden ska fungera behövs inte stora förändringar. En miss i metoden är stråken som glöms bort till förmån för favoritplatserna. Favoritplatser är också ett svårt begrepp och kanske borde det bytas ut mot *vardagsplatser* eller bara platser man besöker.

Det behöver inte vara svårt eller allt för tidskrävande att involvera brukarna. Men det är viktigt är att lägga tid och energi på metoder som ger gott resultat med begränsad arbetsinsats. Intervjuer är en bra arbetsmetod som ger ett kvalitativt resultat Det är viktigt att få en spridning av olika ålders- och intressegrupper i intervjuerna. Barn, unga och pensionärer hör till de grupper som ofta vistas utomhus på dagtid och det är speciellt viktigt att involvera dessa grupper.

Friyorna behöver observeras vid ett flertal tillfällen av de som ska sammanställa sociotopkartan. Att flera planerare observerar och diskuterar tillsammans kan vara en fördel eftersom diskussioner ofta leder till ökad kunskap.

Under karteringsarbetet bör alla offentliga platser tas med oavsett vem som är markägare. På den lilla orten är det inte bara kommunen som står för planering och förvaltning, föreningar och kyrkor äger och förvaltar viktiga sociotoper. Därför är det viktigt att under arbetets gång hålla en god kontakt med föreningslivet.

Materialet behöver sammanställas och analyseras för att komma till nytta. Om arbetet läggs in i en GIS-databas är det enklare att arbeta vidare med materialet i till exempel tillgångsanalyser. Det är viktigt att under arbetets gång samla idéer som kommer fram från både brukare och experter.

Jag ser en potential i att använda sociotopkartering som en analysmetod av livsmiljön inom ortsanalyser. Sociotopkartan kan också ligga till grund för prioriteringar av skötsel, utveckling av utemiljöer som är bristfälliga samt förstärkning av identifierade värden. Det finns mycket att vinna på att involvera brukarna i planeringsprocesser. Min förhoppning är att sociotopkartering och ortsanalyser kommer att prioriteras och utvecklas mer i framtiden för att ta vara på de kvaliteter och värden som finns på den mindre orten.

För att Östervålas sociotopkarta ska kunna användas som planeringsunderlag bör arbetet kompletteras med de grupper som inte finns representerade idag. Observationer behöver utföras vid fler årstider och gärna vid olika tidpunkter. Stråken bör studeras närmare för att komplettera bristerna i arbetet. Därefter bör sociotopkartan uppdateras och sedan användas som planeringsunderlag.

9. REFLEKTIONER

9. REFLEKTIONER

Jag har lärt mig massor på att göra det här arbetet. Det har också gett mig självförtroende och användning av det jag lärt mig under utbildningen. Det har ibland känts frustrerande att arbeta ensam. Under utbildningen har man blivit bortskämd med att ha många människor omkring att resonera med. I arbetet har jag saknat någon att diskutera avvägningar och resultat med. På en framtida arbetsplats är det ingen självklarhet att man har arbetskamrater att diskutera med och därför har det säkert varit en nyttig erfarenhet.

Att träffa tjänstemännen var givande och jag kunde känna att jag hade stöd i mina tankar. Däremot blev jag förvånad över att tjänstemännen hade så dålig kunskap om hur miljöerna ser ut och används i Östervåla. Genom att exempelvis promenera runt i samhället en dag skulle kunskaperna förbättras.

I intervjuerna har jag träffat många trevliga människor. De har knappt vetat vem jag är, ändå har de inte ens tvekat när jag frågat om de vill hjälpa mig. Svårigheten att få in enkätsvar gör att jag känner mig skeptisk till att använda den metoden någon mer gång. Jag hoppas däremot att jag i framtiden får prova på fokusgrupper och gåturer också.

Årstiden har försvårat arbetet och om jag skulle göra samma sak igen och kunde välja, så skulle jag göra arbetet under både sommar och vinter. Tyvärr är det svårt att få in flera årstider i ett 20 veckors examensarbete.

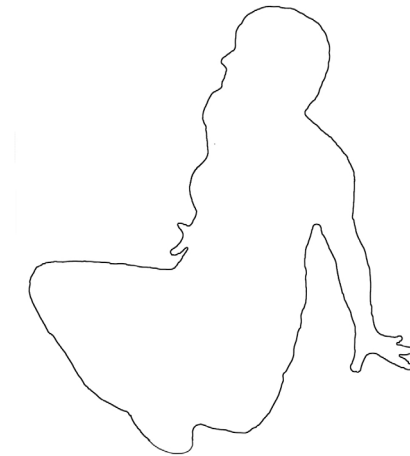
Det jobbigaste jag gjort i arbetet tror jag var när jag stod och delade ut enkäterna den där timmen på Tempo. Jag kände mig avspisad och dum. Jag har lärt mig mycket om människor och hur man kan engagera dem i planeringen. Jag tror att brukarna fortfarande är en outnyttjad resurs i planeringssammanhang. Samråd är ofta det samma som ett möte där planerarna främst presenterar sitt arbete och allmänheten kan lämna kommentarer. Det är ett forum där endast en del vågar komma till tals. Därför behöver formerna för brukarmedverkan utvecklas och utnyttjas i större utsträckning.

Jag började mitt arbete under höstterminen medan jag första halvan läste en annan kurs på 65 %. Den andra halvan av terminen läst jag en annan kurs på 33 %. För mig fungerade det bra med det upplägget. Det hade blivit mycket dötid mellan telefonsamtal och intervjuer om jag arbetat på heltid med studien. Jag tror inte heller att jag då inte hade hunnit planera arbetet i samma utsträckning. Tiden har varit lagom och den tidsplan jag satte upp från början har fungerat bra.

Ungefär hälften av tiden gick åt till insamling av material, andra hälften behövdes för analys och uppsatsskrivande. Resultatet tycker jag visar på att man som kommun inte behöver vara rädd att göra analyser av den sociala miljön. Klarade jag att göra det här arbetet på 20 veckor så kan kommunerna komma ännu längre på samma tid eftersom de inte behöver skriva en hel uppsats. Har man dessutom andra uppgifter att göra mellan intervjuer kan tiden utnyttjas på ett effektivt sätt.

Jag känner mig stolt och nöjd över det arbete jag åstadkommit. Det har känts roligt att arbeta med ett verkligt och aktuellt fall. Min förhoppning nu är att Heby kommun kommer fortsätta arbeta med mitt arbete. Det har varit nyttigt att arbeta på egen hand och driva projektet där jag själv bestämt mina metoder. Jag känner att jag under mina fem år på Ultuna samlat på mig många olika arbetsredskap som jag kommer kunna använda mig av i framtiden. Där det här arbetet blir en bra avslutning och sammanfattning på mina studieår.

10. KÄLLOR

11. REFERENSER

SKRIFTLIGA KÄLLOR

Axling, A. (2005). *Tyck om Hedemora! – en sociotopundersökning för Hedemora stad*. Examensarbete vid Institutionen för Landskapsplanering, SLU Ultuna.

Boverket. (2006). *Lär känna din ort- metoder att analysera orter och stadsdelar*. Lenanders Grafiska AB.

Boverket. (2007). *Bostadsnära natur – inspiration & vägledning*. Davidsons Tryckeri AB.

Gehlin, A. (2009, 14 december). *Lundavallen är viktig för ungdomarna*. Sala Allehanda, s 4.

Heby kommun och Vägverket. (2003). *Trafiknätsanalys Heby kommun*. Remissversion.

Kofoed, J. (2001). *Östervåla – Gårdagens prägling och morgondagens ort*. Examensarbete vid institutionen för landskapsplanering, SLU Ultuna.

Lynch, K. (1960). *The image of the city*. Publication of the Joint Centre for urban studies. Massachusetts Institute of Technology and Fellows of Harvard College.

Spacescape. (utan år). *Om space syntax*. [online] Tillgänglig: <http://www.spacescape.se> [2010-02-19].

Ståhle, A. (2002). red. *Sociotopkarta för parker och andra friytor i Stockholms innerstad- om metoden, dialogen och resultatet*. Stockholm stad, Stadsbyggnadskontoret och Gat- och fastighetskontoret.

Ståhle, A. (2004). red. *Sociotophandboken. Planering av det offentliga uterummet med stockholmarna och sociotopkartan*. Stadsbyggnadskontoret SKB 2003:2.

Tofters K. (2005). *Välkommen till Östervåla*. [online] Tillgänglig: www.stolrikt.se [2009-10-05].

Uppsala kommun, (2009). *Uppsalabornas sociotopkarta, förhandskopia maj 2009* [online] Tillgänglig: www.uppsalakommun.se [2009-10-05].

INTERNET

Naturvårdsverket - Miljömålsportalen. Hemsida [online] Tillgänglig: www.miljomal.se [2010-01-25].

Zetterbergs industri AB. Hemsida [online] Tillgänglig: www.zetterbergs.se [2010-01-15].

MUNTliga KÄLLOR

Intervju med Kersti Borgestig-Nilsson, 10 december 2009 (*Scoutledare Svenska Missionskyrkan Ungdom*).

Intervju med Kjell Tofters, 4 december 2009 (*Ordförande i Östervåla Utvecklingsråd*).

Intervju med Mattias Landén, 4 december 2009 (*Ordförande i Östervåla Hembygdsföreningen*).

Intervju med Rita Vilches, 26 november 2009 (*Förskollärare, förskolan Graniten*).

Intervju med Sonja Nordström och Karl-Erik Blomberg, 10 december 2009 (*Aktiva inom PRO*).

Intervju med Ulla Jansson, 10 december 2009 (*Ordförande Östervåla IF*).

Samtal med Frida Johansson, 20 januari 2010 (*Landskapsarkitektstudent, jobbade under sin praktik på Uppsala kommun med sociotopkartering*).

Samtal med Ida Wezwilius, 17 februari 2010 (*Landskapsarkitektstudent som gör sitt examensarbete utifrån Space syntax samt jobbar på Space-scape*).

11. BILAGOR

BILAGA 1: STOCKHOLMS SOCIOTOPVÄRDEN

* Backåkning - Åka pulka eller skidor i backe
Bad - badupplevelser och vattenlek
* Blomprakt - rik blomning och trädgårdsodling
* Bollspel - bollspel och bollek
Båtliv - aktivt båt- och kajliv
Djurhållning - aktivt lantbruk, 4H och djur i parklek
* Evenemang - plats för teater- musik- och motionsevenemang eller festivaler
* Folkliv - viktig mötesplats, ofta många människor och myllrande folkliv
Golf - långgolf, kompaktgolf, bangolf och discgolf
* Grön oas - rum med grönskande golv och väggar
* Kulturmiljö - plats med kulturhistoriska värden
Landform - grönska eller natur av betydelse för landskapsbilden
* Lekplatslek - barns lek på lekplats
Löpträning - iordningställt och belyst motionsspår
* Naturlek - barns möjlighet till lek i natur
Odling - odla i koloniträdgårdar eller odlingslotter
Parklek - bemannad lekplats
Picknick - samvaro i mindre sällskap, ofta i samband med solbad
Promenader - flanerande, strövande, hundrastning, jogging, motionscykling och inlines
Ridning - rida och att titta på hästar

* Ro - avkoppling och upplevelsen av avskildhet och tystnad
Skate - skateåkning i ramp eller på mark
* Skidor - åka skidor på längden
Skogskänsla - upplevelsen av stor tyst skog
Skridsko - åka skridskor
Sitta i solen - en plats att sitta i solen
Torghandel - livlig torghandel
Uteservering - café eller kiosk med uteservering
* Utsikt - överblick över landskapet samt känslan av rymd
* Vattenkontakt - kontakt med större vattenyta.
Vild natur - upplevelsen av naturens vildhet och artrikedom (Stähle, 2004)

* Värde som använts i Östervåla.

Följande värden har lagts till för att komplettera värdena i Östervåla:

Grilla, Mötesplats, Naturupplevelse (en sammanslagning av skogskänsla och vild natur), Motion (en sammanslagning av löpträning och promenader), Skytte, Skoter.

BILAGA 2: OBSERVATIONSPROTOKOLL

Observationsprotokoll Östervåla

Datum	Plats			
Tid	Väder			
Antal besökare	Temperatur			hundar:
	varav barn			
Friområden	Jordbruk,	Våtmark,	Vatten,	Gräs
Friytor	Torg, Kyrkogård, Å, Landskapspark, Skogspark, Gräspark, Lekpark, Gångstråk, Prydnadspark, Handel, Idrottspark, Historisk anknytning, Alle, Annat:			
Den fysiska miljön				
Rumslighet	Öppet	Halvöppet	Halvslutet	Slutet
Markform	Flackt	Delvis kuperat	Starkt kuperat	
Markyta	Berg	Vatten	Äng/oslager gräs	Gräs
	Plattor/gatsten	rabatt	buskar	Grus
Belysning	Övergripande ljus	Ijus på gångstråk	stora delar mörk	Asfalt
Utsmyckning	Sommarblommor	perenner	formklippt häck	stenig
	Planterade buskar	planterade träd	vattenkonst	ingen
Ljud	Tyst	naturljud	Annat:	Lekredskap
Anslutning	Cykelväg	trottoar	Mycket bullerstört	
Platsens egenskaper och identitet - Vad gör platsen speciell?		bilväg	Bil P.	övergångsställe

Aktiviteter

Vad gör man på platsen just nu?

Idrott, Springa, Promenerar/rasta hunden, Cykla, Anordnad lek, Spontan lek, Picknick, Grilla, Skidor, Skridskor, Pulka, Skoteråkning, Plocka svamp/bär, Fiska, Jakt/skytte, njuter av atmosfären, Annat:

Spår av aktiviteter på platsen?

Idrott, Springa, Promenerar/rasta hunden, Cykla, Anordnad lek, Spontan lek, Picknick, Grilla, Skidor, Skridskor, Pulka, Skoteråkning, Plocka svamp/bär, Fiska, Jakt/skytte, njuter av atmosfären, Annat:

Social kontakt:

Enskildhet/tystnad, lugn och ro, titta på människor, träffa människor, utföra ärenden, Annat:

Evenemang:

Tivoli, sport, konsert, teater, dans, marknad, demonstration, annat:

Trygghet och trivsel

Svåröverblickbart, Dåligt ljus, Trafikfarlig, Trygg
Ostädad, dåligt underhåll, Ödsligt, hotfullt, trimsam
Säkert, Halt på vintern, Farligt ta sig dit, Brant/stenigt

Tillgänglighet

Hur kommer man till platsen: Bil, Cykla, Promenera

Framkomlighet på platsen: bra, gångvägar saknas, kuperat/stigar, dålig markbeläggning

Sittplatser: Många bänkar, gräs/stenar att sitta på, dåligt med sittplatser

Vad bör skyddas och hur vid förändring

Utvecklingsmöjligheter

BOR DU I ÖSTERVÅLA SAMHÄLLE?

Den här enkäten riktar sig till alla som bor i Östervåla samhälle. Under hösten 2009 och våren 2010 arbetar jag med mitt examensarbete på landskapsarkitekturprogrammet i Uppsala, där jag undersöker hur invånarna i Östervåla använder, värderar sin utemiljö och hur denna skulle kunna utvecklas. Resultatet av undersökningen kommer kallas Östervålas sociotopskarta. Sociotopskartan kommer bland annat att vara ett underlag i kommunens arbete med den kommande översiktsplanen. Jag kommer göra egna observationer, enkäter och intervjuer för att sammanställa en bild av hur skogar, sportområden, lekparkar, torg, gångvägar, friluftsområden mm används. Därför behöver jag nu hjälp av dig som bor i Östervåla samhälle.

FYLL I ENKÄTEN OCH LÄGG DEN I LÅDAN! TACK FÖR DITT ENGAGEMANG!

Med vänlig hälsning - Kristin Hedman

1. VILKA ÄR DINA FAVORITPLATSER UTOMHUS I ÖSTERVÅLA?

Svara genom att ringa in platserna på kartan på baksidan och markera dem med 1a, 1b, 1c (max 3 stycken). Alla platser som finns med inom kartan får väljas (men inte din egen trädgård). Tänk på de olika årtiderna.

2. VAD KALLAR DU DINA FAVORITPLATSER?

1a _____
 1b _____
 1c _____

3. VARFÖR VISTAS DU GÄRNA PÅ PLATSERNA?

Skriv a, b, c före de beskrivningar som stämmer för dina respektive favoritplatser. Platsen är/har:

_____ En grön och lummig oas	_____ Utföra ärenden
_____ Rofylld och ger avkoppling	_____ Skytte/jakt
_____ Mötesplats med mina vänner	_____ Bra för lek
_____ Ett ställe där man kan vara i fred	_____ Bra att rasta hunden på
_____ Ett ställe för fotboll och sport	_____ Man ser människor där
_____ Fågel- och djurliv	_____ Spännande
_____ Vild och orörd natur	_____ Snygg och prydlig
_____ Liv och rörelse	_____ Nära vatten
_____ Bra sittplatser	_____ Bra för promenad eller motion
_____ Vackra blommor, träd, utsmyckning	_____ Bra för att sola
_____ Ligger nära arbetsplats/affärer	_____ Mycket bär och svamp
_____ Ligger nära där jag bor	_____ Bra för att grilla/ha picknick
_____ Pulkaåkning	_____ En fin utsikt
_____ Skidåkning	_____ Evenemang som tivoli, konsert, dans, teater, marknad
_____ Skridskoåkning	_____ Annat: _____
_____ Skoteråkning	

4. HUR TAR DU DIG VANLIGTVIS TILL DINA FAVORITPLATSER?

- 1a bil cykel gående Annat: _____
 1b bil cykel gående Annat: _____
 1c bil cykel gående Annat: _____

5. VAD SKULLE KUNNA GÖRA PLATSERNA ÄNNU BÄTTRE?

Skriv a, b, c före de beskrivningar som stämmer för dina favoritplatser.

- _____ Det behövs inga förbättringar
 _____ Förbättrat underhåll och städning
 _____ Belysningen behöver bli bättre
 _____ Mer blommor, rabatter, vatten och utsmyckning
 _____ Behövs flera bänkar
 _____ Fler övergångsställen och gångvägar
 _____ Skydd mot trafiken
 _____ Annat: _____

6. VÄLJ EN PLATS UTOMHUS I ÖSTERVÅLA SOM DU TYCKER ILLA OM ELLER UNDVIKER?

Svara genom att ringa in platsen på kartan och markera med 2.

7. VAD KALLAR DU PLATSEN DU TYCKER ILLA OM ELLER UNDVIKER?

Namn på platsen: _____

8. VARFÖR TYCKER DU ILLA OM ELLER UNDVIKER DU PLATSEN?

- Dålig belysning
 Störande människor
 Brant/gropigt
 Trafikfara
 Ostädat
 Dåligt underhåll
 Ödsligt
 Annat: _____

9. KÖN

- ☐ Kvinna ☐ Man

10. ÅLDER

- ☐ under 12 år ☐ 13-19 år ☐ 20-39 år ☐ 40-64 år ☐ Över 65 år

11. BOENDEFORM; HAR DU TILLGÅNG TILL...

- ☐ egen trädgård ☐ balkong/uteplats ☐ gemensam bostadsgård

12. ÄR DET NÅGOT YTTRELLIGARE DU VILL TILLÄGGA OM ÖSTERVÅLAS UTEMILJÖ?

TACK FÖR ATT DU TOG DIG TID!

LÅDORNA KOMMER SITTA FRAMME TILL 8 DECEMBER.

OM DU HAR FRÅGOR GÅR DET BRA ATT RINGA MIG: 070-25 60 372

BILAGA 3: ENKÄTEN 4(4)

